

Ν. 3885

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ

ΕΝ ΤΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΔΙΚΗ,

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΣΗΜΑΝΤΗΡΑ

“Όταν ἀμφισβητῶσιν, ἐπὶ τὸν δικαστὴν κατα-
φεύγουσι. Τὸ δὲ ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἵέναι, ἵέναι
ἐστὶν ἐπὶ τὸ δίκαιον. Ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται
εἶναι ὅλον δίκαιον ἐμψυχόν.”

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

(Ἀνεγνώσθη τῇ 14 Φεβρουαρίου 1915).

22 ΣΕΠ. 1958

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1916

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ δρᾶσις τοῦ δικαστοῦ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν πολιτικὴν δικονομίαν.

1. Ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὑλικοῦ.
2. Ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τῆς διαδικασίας.
3. Ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποδείξεων.
4. Ὡς πρὸς τὴν περιστολὴν τῆς στρεψοδικίας.

Ἡ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν δρᾶσις τοῦ δικαστοῦ δὲν ἐπιβάλλεται κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς πολιτικῆς δίκης.

5. Ἡ δρᾶσις τοῦ δικαστοῦ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων.
6. Ἀναγκαῖα ἐπακολουθήματα τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων. Ἡ λεγομένη «ἀρχὴ τῆς συζητήσεως» καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπὸ τῶν διαδίκων κινήσεως τῆς διαδικασίας δὲν ἐπιβάλλονται ἀναγκαίως ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν.

Ἡ δρᾶσις τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ κατὰ τὰς νεωτέρας δικονομίας.

7. Ἡ δρᾶσις τοῦ δικαστοῦ κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὑλικοῦ.
8. Ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τῆς διαδικασίας.
9. Ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ συλλεγέντος ὑλικοῦ.
10. Ὡς πρὸς τὴν περιστολὴν τῆς στρεψοδικίας.
11. Ἡ δρᾶσις τοῦ δικαστοῦ κατὰ τὴν Οὐγγρικὴν δικονομίαν.

Αἱ ἀντιρρήσεις τοῦ R. Schmidt κατὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ.

12. Ἡ ἄποψις τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας.
13. Ἡ ἄποψις τῆς κοινωνικῆς γαλήνης.
14. Λαϊκοὶ δικασταὶ καὶ ὑπάλληλοι δικασταί. Ἀνάγκη δεσμεύσεως τοῦ ὑπαλλήλου δικαστοῦ.

Ἀνασκευὴ τῶν ἀντιρρήσεων τοῦ R. Schmidt.

15. Ἡ κοινωνικὴ γαλήνη ἐξασφαλίζεται οὐχὶ διὰ τῆς δεσμεύσεως τοῦ δικαστοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκδόσεως οὐσιαστικῶς καλῶν αποφάσεων.

16. Ἡ ἄκρα δέσμευσις τοῦ δικαστοῦ ἐμποδίζει τὴν ταχεῖαν περάτωσιν τῶν δικῶν.
17. Αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἔκδοσιν καλῶν ἀποφάσεων.
18. Τάσις πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ ἐν τῷ οὐσιαστικῷ δικαίῳ. Ἡ δέσμευσις αὐτοῦ ἐν τῇ δικονομίᾳ ἀποτελεῖ ἀντίφασιν.
19. Ἡ ἐλευθερία ὀξύνει παρὰ τῷ δικάζοντι τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης.
20. Τὸ προσῆκον μέτρον τῆς δεσμεύσεως τοῦ δικαστοῦ. Τὰ ἄτοπα τῆς ὑπερμέτρου δεσμεύσεως.

Γενικὴ ἐν Εὐρώπῃ κίνησις πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ.

21. Ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Νορβηγίᾳ καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ.
22. Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ γνῶμαι τοῦ Chiovenda καὶ τοῦ Tissier.
23. Ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἡ πολιτικὴ δίκη. Ἡ σύγχρονος ἀντίληψις· ἡ πολιτικὴ δίκη καὶ ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ (Sozialpolitik).

Σημειώσεις.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ. 4 στίχ. 23 μετὰ τὴν λέξιν «διαδίκου» πρόσθετες «ἡ πληρεξουσίου».

Ἐν σελ. 4 στίχ. 24 ἀντὶ «ἄρθρου 205²» ἀνάγνωθι «ἄρθρου 205¹».

Ἐν σελ. 12, ἐν τέλει, πρόσθετες:

Καὶ δι' ἄλλων δὲ εὐστόχων διατάξεων ἡ Αὐστριακὴ δικονομία ἐπιτύχισε τὴν δύναμιν τοῦ δικαστοῦ πρὸς περιστολὴν τῆς στρεψοδικίας καὶ τῆς παρελκύσεως τῶν δικῶν.³⁰

Ὅτε, Κύριοι, ἐποιούμην ἑναρξιν τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας, ἔλεγον, ὅτι ὑπελάμβανον ὡς ἐν τῶν καθηκόντων τοῦ Καθηγητοῦ καὶ τὴν δημοσίᾳ ἀνακένησιν τῶν νομοθετικῶν προβλημάτων, ὅσα συζητοῦνται ἐν τῇ συγχρόνῳ δικονομικῇ ἐπιστήμῃ. Ἐλεγον, ὅτι τοῦτο ἐπεβάλλετο τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ ἡμεῖς εὐρισκόμεθα ἐν παραμοναῖς ῥιζικῆς νομοθετικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῷ δικονομικῷ πεδίῳ. Τηρῶ τὴν ἐπαγγελίαν ἐκείνην καὶ ἔρχομαι σήμερον νὰ ἐκθέσω πρὸς Ὑμᾶς ιδέας τινὰς περὶ τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ δίκῃ θέσεως τοῦ δικαστοῦ.

Αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαρὰν καὶ τιμὴν, ὅτι ἀποτείνομαι πρὸς Συναδέλφους ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν. Θὰ ηὐχόμην δέ, ὅπως ἡ παροῦσα διάλεξις δώσῃ ἀφορμὴν εἰς περαιτέρω σκέψεις καὶ εἰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ καιριωτάτου τούτου νομοθετικοῦ προβλήματος.

Ὁ Ἐδμόνδος Benedikt ἐν ὥραία πραγματεία αὐτοῦ «περὶ τῆς συγχρόνου δικηγορίας», ἐξετάζων τὸ ζήτημα, ὅπερ οὐχὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀριστοτεχνικῶς ἐπραγματεύθη ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου συνάδελφος διαπρεπέστατος,¹ τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τῆς δικηγορίας πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἐξέφρασε

τὴν σκέψιν, ἣν καὶ ὁ Πρόεδρος ἡμῶν ὑπετύπωσεν ἐν τῇ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα γλαφυρᾷ αὐτοῦ διαλέξει, ἂν καλῶς ἀντελήφθην τὴν σκέψιν, ὅτι ὁ δικηγόρος εἶνε ὡς ἄριστα ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ παρεσκευασμένος οὐχὶ τοσοῦτον ὅπως θεραπεύῃ in abstracto τὴν ἐπιστήμην, ὅσον ὅπως ὑποδεικνύῃ τὰ τρωτὰ τῆς ἰσχυοῦσης νομοθεσίας καὶ συντελῇ οὕτω εἰς τὴν περαιτέρω διάπλασιν τοῦ δικαίου.²

Καὶ ἐν προκειμένῳ δέ, οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένοι εἰς τὴν ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων προάσπισιν τῶν νομίμων ἰδιωτικῶν συμφερόντων καλοῦνται ὅπως εἰσενέγκωσι τὰ ἐκ τῆς πείρας ἰδίᾳ ἐφόδια, ἐφόδια πολύτιμα, ἐφόδια ἡντλημένα ἐκ τῆς ἀμέσου καθ' ἐκάστην ἡμέραν προστριβῆς πρὸς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, διὰ τὴν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὅλης κοινωνίας προσήκουσαν διεξαγωγὴν τῆς δικονομικῆς μεταρρυθμίσεως.

* * *

1. Ἡ δραῖσις τοῦ δικαστοῦ ἐν τῇ πολιτικῇ δίκῃ εἶνε, ὡς γνωστόν, εἰς ἄκρον περιορισμένη κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν.

Ἐν πρώτοις μικρὰ καὶ ἀσήμαντος εἶνε ἡ μετοχὴ τοῦ δικαστοῦ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου τῆς διαφορᾶς.

Ὁ δικαστὴς ἔχει μόνον τὸ δικαίωμα νὰ διατάτῃ αὐτεπαγγέλτως ἀπόδειξιν τῶν ἀμφισβητούμενων ἰσχυρισμῶν τῶν διαδίκων, νὰ διατάτῃ αὐτεπαγγέλτως ἐμφανίσεις διαδίκων, αὐτοψίαν, πραγματογνωμοσύνην, νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτεπαγγέλτως

δικαστικὸν ὄρκον καὶ νὰ ἀπευθύνη ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς διαδίκους καὶ τοὺς μάρτυρας πρὸς διασάφησιν τῶν ὑπὸ τῶν διαδίκων προτεινομένων πραγμάτων.³

Πέρα τούτου ἡ θέσις τοῦ δικαστοῦ εἶνε παθητικὴ ἀπλῶς· ἡ ἐνέργεια τοῦ δικαστοῦ ἄρχεται μετὰ πρότασιν τῶν διαδίκων· «μὴ προταθέντα δὲ πράγματα δὲν δύνανται κατὰ κανόνα νὰ ἀναπληρωθῶσιν ἐξ ἐπαγγέλματος» (πολ. δικ. 170).

Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω ἐπιφυλάξεις ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ δικάζῃ *secundum allegata et probata partium*, ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω ἐπιφυλάξεις οὐχὶ ὁ δικαστής, ἀλλ' οἱ διάδικοι ἔχουσι κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τοῦ τὴν βάσιν τῆς δικαστικῆς διαγνώσεως ἀποτελοῦντος πραγματικοῦ ὕλικου.

2. Οὐχὶ δὲ μόνον ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου εἶνε παθητικὴ τοῦ δικαστοῦ ἡ θέσις, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν λεγομένην *κίνησιν* τῆς διαδικασίας.

Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν, οὐχὶ ὁ δικαστής, ἀλλ' οἱ διάδικοι ῥυθμίζουν τὴν πρόοδον τῆς δίκης. Ἐπιμελεία τῶν διαδίκων, ὡς γνωστόν, γίνονται αἱ κλήσεις καὶ αἱ πρὸς τὸν ἀντίδικον ἀνακοινώσεις πράξεων εἴτε αὐτοῦ τοῦ διαδίκου, εἴτε τοῦ δικαστηρίου· ἐπιμελεία τῶν διαδίκων εἰσάγεται ἡ ὑπόθεσις πρὸς συζήτησιν διὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ πινάκιον καὶ ἐν γένει ἐπιμελεία διαδίκου τινὸς προκαλεῖται ἡ περαιτέρω ἐνέργεια τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

Ἐκτὸς τούτου οἱ διάδικοι ἔχουσιν ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα νὰ παρατείνωσιν ἀπὸ συμφώνου τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ τοῦ δικαστηρίου τεταγμένας προθεσμίας, πλὴν ὁρισμένων ἐξαιρέσεων. Ἀδρανούντων τέλος τῶν διαδίκων, ἡρεμεῖ ἡ δια-

δικασία, ἄρχεται δὲ πάλιν κινουμένη τῇ πρωτοβουλία δια-
δίκου τινός.⁴

3. Ἄν ὁ δικαστὴς ἔχῃ παθητικὴν τὴν θέσιν ἐν τῇ συλ-
λογῇ τοῦ διαδικαστικοῦ ὕλικου καὶ ἐν τῇ κινήσει τῆς δια-
δικασίας, οὐχ ἦττον σπουδαῖοι εἶνε οἱ περιορισμοὶ αὐτοῦ
ἐν τῇ ἐκτιμῇ τοῦ προσαχθέντος ὕλικου.

Ἄρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ δικαστοῦ
ὅπως δεχθῇ ὡς ἀληθεῖς τοὺς ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ μὴ ἀμφι-
σβητηθέντας πραγματικούς ἰσχυρισμούς,⁵ ἄρκεῖ νὰ ἐνθυμη-
θῶμεν τοὺς περιορισμοὺς τοῦ δικαστοῦ ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῆς
συνθέτου δικαστικῆς ὁμολογίας,⁶ ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῆς ἐκ-
θέσεως αὐτοψίας,⁷ ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῆς γνώμης τῶν πραγ-
ματογνωμόνων⁸ καὶ τοὺς περιορισμοὺς αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκτι-
μῇ τῶν ἐγγράφων.⁹

Ἄρκεῖ τέλος νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν αὐστηρὰν τυπικὴν
ἀποδεικτικὴν δύναμιν τοῦ ὅρκου, τοῦ τε ἐπακτοῦ καὶ τοῦ
δικαστικοῦ.¹⁰

4. Τέλος ἡ ἰσχύουσα δικονομία ἀνεπαρκῇ παρέχει ἐξου-
σίαν εἰς τὸν δικαστὴν πρὸς καταπολέμησην τῆς στρεψοδικίας
καὶ τῆς παρελκύσεως τῶν δικῶν.

Ἀληθῶς μὲν ὑπάρχουσι διατάξεις περὶ καταδίκης εἰς
τὴν δικαστικὴν δαπάνην τοῦ βραδύναντος ἢ ὑπαιτίου τῆς
ἀναβολῆς διαδικίκου.¹¹ ὑπάρχει προσέτι ἡ διάταξις τοῦ ἄρ-
θρου 205² πολ. δικ.—ἡ οὐδέποτε δυστυχῶς, καθ' ὅσον γι-
νώσκω, ἐφαρμοσθεῖσα—, ἡ παρέχουσα εἰς τὸν δικαστὴν τὴν
ἐξουσίαν ὅπως ἐπιβάλῃ ποινὴν εἰς τὸν κακοβούλως παρελ-
κύνοντα τὴν δίκην διάδικον ἢ πληρεξούσιον.

Ἀλλὰ πέρα τούτων, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν πάσης ἐλα-

στικότητος ἐστερημένην διάταξιν τοῦ ἄρθρου 160, τὰς διατάξεις νεωτέρων τινῶν νόμων¹² καὶ τὰς διατάξεις περὶ ἀνατρεπτικῶν προθεσμιῶν, οὐδεμία ἄλλη παρέχεται εἰς τὸν δικαστὴν ἐξουσία πρὸς ἀπόρριψιν τῶν βραδέως ἢ τῶν πρὸς παρέλκυσιν ἀπλῶς τῆς δίκης προτεινομένων ἰσχυρισμῶν καὶ ἀποδείξεων.

Αὕτη εἶνε ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς ἡ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν θέσις ἐν τῇ δίκῃ τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ.

*
* *

5. Ὑπῆρχεν ἐποχή, καθ' ἣν οἱ περιορισμοὶ τοῦ δικαστοῦ περὶ τε τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου καὶ περὶ τὴν κίνησιν τῆς διαδικασίας ἐθεωροῦντο ἐπιβαλλόμενοι ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς πολιτικῆς δίκης.

Ἐθεωρεῖτο, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ δικαστηρίου ἐπιδίωξις τῶν ἰδιωτικῶν ἀξιώσεων εἶνε ἔργον τῶν διαδίκων, προέκυπτεν ἐκ τούτου ἀναποτρέπτως ἡ δεσποτεία τῶν διαδίκων ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως, ἐπὶ τῆς ἐξακολουθήσεως καὶ ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς δίκης.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων ἀπορρέουσι κατ' ἀνάγκην αἱ προτάσεις: οὐδεμία ἐνάρξις τῆς πολιτικῆς δίκης ἄνευ αἰτήσεως, οὐδεμία ἐξακολουθήσις αὐτῆς ἄνευ τῆς πρωτοβουλίας τῶν διαδίκων, οὐδεμία ἄνευ πρωτοβουλίας τῶν διαδίκων προσκομιδὴ διαδικαστικῆς ὕλης.

Αὕτη ἦτο ἡ κρατοῦσα θεωρία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ περὶ τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ δίκῃ θέσεως τοῦ δικαστοῦ ἐν σχέσει πρὸς

τὴν συλλογὴν τοῦ διαδικαστικοῦ ὑλικοῦ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν κίνησιν τῆς διαδικασίας.¹³

Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, κατεδείχθη τὸ πεπλανημένον τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως.¹⁴

Ἀνεγνωρίσθη, ὅτι τὸ ἀπαλλοτριωτὸν τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀστικῶν διαφορῶν, δικαιολογεῖ κατ' ἀκρίβειαν μόνον τὴν δεσποτείαν τῶν διαδίκων ἐπὶ τῆς εἰς τὸ δικαστήριον ἀχθείσης ἀξιώσεως. Ἐκ τοῦ ὅτι ὅμως οἱ διάδικοι ἔχουσιν ἐξουσίαν διαθέσεως ἐπὶ τῆς εἰς τὸ δικαστήριον ἀχθείσης ἀξιώσεως οὐδαμῶς ἔπεται κατ' ἀνάγκην καὶ ὅτι οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν διαθέσεως ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βάσιν τῆς διαγνώσεως τοῦ δικαστοῦ.

6. Ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων ἔπεται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ δικαστοῦ, ὅπως μὴ ἐπεμβαίνη εἰς τὰς ἰδιωτικὰς διαφορὰς ἄνευ αἰτήσεως καὶ ὅπως μὴ ἐπιδικάζη πλείονα τῶν αἰτηθέντων, μηδὲ διάφορα τῶν αἰτηθέντων. ἔπεται ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐξουσία τῶν διαδίκων τοῦ ἀναστέλλειν τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν τοῦ δικαστοῦ διὰ παραιτήσεως ἀπὸ τῆς ὅλης διαδικασίας, διὰ παραιτήσεως ἀπὸ τῆς ἐπιδίκου ἀξιώσεως, δι' ἀναγνωρίσεως τῆς ἐπιδίκου ἀξιώσεως, διὰ συμβιβασμοῦ, δι' ἀναθέσεως τῆς διαφορᾶς εἰς αἵρετὸν κριτὴν.

Ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων οὐδαμῶς ἔπεται κατ' ἀνάγκην ἡ ἀπὸ τῆς πρωτοβουλίας τῶν διαδίκων ἐξάρτησις τοῦ ὑπὸ τὴν διάγνωσιν τοῦ δικαστοῦ ὑποβλητέου πραγματικοῦ ὑλικοῦ.

Τοῦναντίον μάλιστα ὑπεστηρίχθη μετὰ δυνάμεως, ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ διάδικοι ἐμμένουσιν εἰς τὰς ὑποβληθείσας τῷ

δικαστηρίω αἰτήσεις, δηλοῦντες οὕτω, ὅτι προσδοκῶσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ εἰς τοῦτον ὑποβληθεῖσα οὐσιαστικὴ ἀξίωσις ᾔνε ἢ δὲν ᾔνε δικαία, δὲν εἶνε εὐλόγον νὰ ἀφαιρέσῃ τις τὸν δικαστὴν τὴν ἐξουσίαν, οὐδὲ νὰ λύσῃ τοῦτον ἀπὸ τῆς ὑπηρεσιακῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ ἐξακριβώσῃ αὐτὸς ἐξ οἰκείας πρωτοβουλίας πᾶν ὅ,τι εἶνε οὐσιῶδες πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν.¹⁵

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν μάλιστα ταύτην θὰ ἡδύνατο νὰ τεθῇ τὸ ζήτημα, ἂν καὶ αὕτῃ ἡ δικαστικὴ ὁμολογία, ἐφ' ὅσον δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ὅλην ἀξίωσιν, ἀλλ' εἰς ὠρισμένα πραγματικὰ γεγονότα, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν δεσμευτικὴν δύναμιν, ἣν προσδίδει εἰς αὐτὴν ἡ ἰσχύουσα δικονομία. Ὅντως δὲ καὶ ἐτέθη τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν τῇ γερμανικῇ ἐπιστήμῃ.¹⁶

Ἐτι ὀλιγώτερον ἡ δεσποτεία τῶν διαδίκων ἐπὶ τῆς πορείας τῆς διαδικασίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἔχουσιν οἱ διάδικοι ὅπως διαθέσωσι τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης.

Ὁ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς διαφορὰς ἄνευ προσφυγῆς εἰς αὐτὸν τινὸς τῶν διαφορομένων. Τοῦτο ὄντως ἐπιβάλλει ὁ χαρακτήρ τῆς ἰδιωτικῆς διαφορᾶς. Ἀλλ', ἀχθείσης τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ δικαστήριον, οὐδαμῶς ἔπεται ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης, ὅτι ὁ δικαστὴς δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν ὅπως αὐτὸς διευθύνῃ τὴν δίκην καὶ ὅπως αὐτὸς ἀγάγῃ ταύτην εἰς πέρας.¹⁷ Τοῦναντίον ὑπεστηρίχθη καὶ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς κοινωνίας, ὅπως ταχέως λύωνται αἱ διαφοραί, ἐνδεικνύει τὴν ἀπὸ τῶν διαδίκων εἰς τὸν δικαστὴν μετάθεσιν τῆς τοιαύτης «τυπικῆς» διευθύνσεως τῆς διαδικασίας.¹⁸

“Οτι τέλος οί περιορισμοὶ τοῦ δικαστοῦ ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῶν ἀποδείξεων καὶ ἐν τῇ περιστολῇ τῆς στρεψοδικίας δὲν ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς φύσεως τῶν εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἀγομένων ιδιωτικῶν διαφορῶν δὲν χρήζει ἰδιαιτέρας τινὸς ἀναπτύξεως.

*
* *

7. Ὁ χαρακτήρ λοιπὸν τῆς πολιτικῆς δίκης δὲν κωλύει τὸν νομοθέτην, ὅπως διαγράψῃ εὐρύτερα ἢ στενότερα τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου, πρὸς τὴν τυπικὴν διεύθυνσιν τῆς διαδικασίας, πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ συλλεγέντος ὕλικου καὶ πρὸς τὴν περιστολὴν τῆς στρεψοδικίας.

Ὅντως δὲ αἱ νεώτεραι δικονομίαι, καὶ ἰδίᾳ ἡ Αὐστριακὴ καὶ ἡ Οὐγγρική, καὶ ἀπὸ τῶν τεσσάρων τούτων ἀπόψεων ἐχάραξαν εὐρύτερα τὰ ὅρια τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ δίκῃ δικαστηριακῆς ἐξουσίας.

Κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν, ¹⁹ ὁ δικαστὴς δὲν δικάζει ἀπλῶς *secundum allegata et probata partium*, οὐδ’ ἔχει τὴν περιορισμένην ἐκείνην δρᾶσιν πρὸς ἀποσάφισιν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου, ἣν ἐπιτρέπει εἰς τὸν δικαστὴν ἡ ἡμετέρα δικονομία, ἀλλὰ συμπράττει μετὰ τῶν διαδίκων εἰς τὴν συλλογὴν καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ πραγματικοῦ τῆς διαφορᾶς.

Κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν ὁ δικαστὴς δύναται καὶ ὀφείλει «νὰ συντελῇ, δι’ ἐρωτήσεων ἢ ἄλλως, ὅπως ὑποβάλλωνται οἱ διὰ τὴν ἀπόφασιν οὐσιώδεις πραγματικοὶ ἰσχυρισμοὶ καὶ συμπληρῶνται αἱ ἀτελεῖς ἐκθέσεις τῶν πρὸς

» ὑποστήριξιν ἢ καταπολέμησιν τῆς ἀξιώσεως προταθέντων
 » πραγματικῶν γεγονότων ὅπως προτείνωνται τὰ πρὸς ἀπό-
 » δεῖξιν αὐτῶν ἀποδεικτικὰ μέσα ἢ συμπληρῶνται αἱ προ-
 » ταθεῖσαι ἀποδείξεις καὶ ἐν γένει ὅπως παρασχεθῶσι πᾶσαι
 » αἱ πληροφοροίαι, ὅσαι φαίνονται ἀναγκαῖαι διὰ τὴν σύμ-
 » φωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐξακρίβωσιν τῶν εἰς τὰς ὑπὸ
 » τῶν διαδίκων προταθείσας ἀξιώσεις ἀφορώντων πραγμα-
 » τικῶν γεγονότων» (Αὐστρ. δικ. § 182).

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ δικαστὴς ἔχει, κατὰ τὴν Αὐ-
 στριακὴν δικονομίαν, τὸ δικαίωμα οὐ μόνον νὰ διατάσῃ
 αὐτεπαγγέλτως αὐτοψίαν καὶ πραγματογνωμοσύνην, οὐ μόνον
 νὰ διατάσῃ τὴν αὐτοπρόσωπον ἐμφάνισιν τῶν διαδίκων
 ὅπως ἀπευθύνη πρὸς αὐτοὺς ἐρωτήσεις ἀποσαφητικὰς
 τοῦ πραγματικοῦ τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ καὶ νὰ προσκαλῇ καὶ
 ἐξετάζῃ ὡς μάρτυρας, πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν διαδίκων προ-
 ταθέντων, καὶ ἄλλους, ἐξ ὧν κατὰ τὴν ἀγωγὴν ἢ τὴν
 πορείαν τῆς συζητήσεως δύναται νὰ προσδοκᾷ διασαφή-
 σεις ἐπὶ οὐσιωδῶν περιστατικῶν νὰ διατάσῃ τὴν ἐπίδει-
 ξιν τῶν εἰς χεῖρας τῶν διαδίκων εὕρισκομένων ἐγγράφων,
 ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπεκαλέσθῃ ταῦτα τῶν διαδίκων οἰοσδή-
 ποτε νὰ ἐξετάζῃ τέλος πρὸς ἀπόδειξιν τοὺς διαδίκους, ὑπο-
 χρεῶν ἐν ἀνάγκῃ τὸν ἕτερον αὐτῶν ὅπως καὶ ἐνόρκως ἐπι-
 βεβαιώσῃ τοὺς ἑαυτοῦ ἰσχυρισμούς (Αὐστρ. δικ. § § 183
 καὶ 371 κεξ).

Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τοῦ δικαστοῦ τὰ ὅρια αὐτῆς εὐ-
 ρίσκει, κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν, πρῶτον ἐν τῇ
 ἀπαγορεύσει τῆς χρήσεως ἀποδεικτικῶν μέσων, ἐξ ὧν κατὰ
 τὰς ἰδιωτικὰς πληροφορίας τοῦ δικαστοῦ καὶ οὐχὶ κατὰ τὰ

δεδομένα τῆς δίκης προσδοκᾶται ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ πραγματικοῦ τῆς διαφορᾶς.²⁰ ἔπειτα, ἐν τῇ ἀπαγορεύσει τῆς ἐρεῦνης περὶ τῆς ἀληθείας πραγμάτων ῥητῶς ἐν τῇ δίκῃ ὡμολογημένων (Αὐστρ. δικ. § 266)· τρίτον, ἐν τῇ ἀπαγορεύσει τῆς χρήσεως ὡς ἀποδεικτικοῦ μέσου ἐγγράφου ἢ μάρτυρος, καθ' οὗ ἀμφότεροι οἱ διάδικοι ἐκηρύχθησαν (Αὐστρ. δικ. § 183²)· τέλος, ἐν τῷ ἐπὶ ἰδιαιτέρων ἐξαιρετικῶν λόγων στηριζομένῳ δικαιώματι τοῦ κατέχοντος ἐγγραφόν τι ἢ ἀντικείμενον αὐτοψίας διαδίκου ὅπως ἀρνηθῇ τὴν ἐπίδειξιν (Αὐστρ. δικ. §§ 304, 305, 369),²¹ ὡς ἐπίσης ἐν τῷ ἐπὶ ἰδιαιτέρων ὡσαύτως λόγων στηριζομένῳ δικαιώματι τοῦ προσκληθέντος ὡς μάρτυρος τρίτου ἢ τοῦ ἐνόρκως πρὸς ἀπόδειξιν ἐξετασθησομένου διαδίκου, ὅπως ἀρνηθῶσιν ἐφ' ὠρισμένου ζητήματος τὴν μαρτυρίαν ἢ τὴν κατάθεσιν (Αὐστρ. δικ. §§ 321, 322, 380¹),²² καὶ ἐν τῇ ἐπὶ ἰδιαιτέρων λόγων στηριζομένῃ ἀπαγορεύσει τῆς ἐξετάσεως ὠρισμένων προσώπων εἴτε ὡς μαρτύρων, εἴτε ὡς διαδίκων (Αὐστρ. δικ. §§ 320, 372).²³

8. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Αὐστριακὴ δικονομία ἀφῆρεσε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τῶν χειρῶν τῶν διαδίκων τὴν τυπικὴν διεύθυνσιν τῆς διαδικασίας.

Κατὰ τὴν δικονομίαν ταύτην τὴν δικάσιμον ὁρίζει ἡ δικαστικὴ Ἀρχή, μὴ ἰσχύοντος τοῦ συστήματος τῶν πινακίων (Αὐστρ. δικ. § 120), ὁρίζει δὲ ταύτην κατ' αἵτησιν τοῦ διαδίκου προκειμένου μόνον νὰ εἰσαχθῇ ἡ διαδικασία ἢ νὰ προχωρήσῃ ἢ συναινέσει τῶν διαδίκων ἡρεμήσασα διαδικασία, ὡς καὶ εἰς ἄλλας τινὰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις (ἐν τῇ περιπτώσει λ. χ. τῶν §§ 164, 398 τῆς Αὐστρ. δικ.)· τοῦναν-

τίον κατὰ κανόνα τὰς περαιτέρω, μετὰ τὴν πρώτην, δικασί-
μους ὁρίζει τὸ δικαστήριον ἐξ ἐπαγγέλματος.²⁴

Ἐξ ἐπαγγέλματος ὡσαύτως γίνονται αἱ κλήσεις (Αὐστρ.
δικ. §§ 131, 288). Ἐπιμελεία τέλος τῆς δικαστικῆς Ἀρχῆς
γίνονται κατὰ κανόνα αἱ ἐπιδόσεις τῶν κλήσεων, τῶν δικο-
γραφημάτων, τῶν ἀποφάσεων (Αὐστρ. δικ. § 87).

Ἐκτὸς τούτου ἡ Αὐστριακὴ δικονομία ἀπηγόρευσε τὴν
διὰ συμφωνίας τῶν διαδίκων παράτασιν τῶν προθεσμιῶν
(Αὐστρ. δικ. § 128) ἢ ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως εἰς ἑτέ-
ραν δικάσιμον παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου
(Αὐστρ. δικ. §§ 134, 135), περιώρισε δὲ σημαντικῶς τὴν
ἐξουσίαν τῶν διαδίκων ὅπως συμφωνῶσι περὶ ἡρεμίας τῆς
διαδικασίας (Αὐστρ. δικ. §§ 168 — 170).

9. Καὶ ἐν τῇ ἐκτιμήσει δὲ τοῦ προσαχθέντος ὑλικοῦ ἱκα-
νὴν παρέχει ἐλευθερίαν εἰς τὸν δικαστὴν ὁ Αὐστριακὸς νο-
μοθέτης.

Ὅχι μόνον ὁ δικαστὴς ἐκτιμᾷ ἐλευθέρως τὴν παράλειψιν
τῆς ἐξηγήσεως ἐπὶ τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ ἀντιδίκου, τὴν παρά-
λειψιν τῆς ἀπαντήσεως ἐπὶ τῶν εἰς τὸν διάδικον ἀπευθυνο-
μένων ἐρωτήσεων, τὴν ἔκθεσιν αὐτοψίας, τὴν γνώμην τῶν
πραγματογνωμόνων, ὅχι μόνον ἢ ἐλευθέρᾳ αὐτοῦ ἐκτίμησις
ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς συνθέτου δικαστικῆς ὁμολογίας,²⁵ ἀλλὰ
καὶ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐγγράφων ἔχει εὐρύτεραν πὼς
ἐξουσίαν τῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν δικονομίαν παρεχομένης.²⁶

Τέλος, κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν, ὁ ὅρκος ὁ ὑπὸ
τοῦ δικαστηρίου ἐπιβαλλόμενος εἰς τὸν διάδικον ὡς μέσον
ἀποδείξεως, — κατὰ τὸ ἐν τῇ δικονομίᾳ ταύτῃ σύστημα τῆς
ἐνόρκου ἐξετάσεως τῶν διαδίκων, ὅπερ ἀντικατέστησε τὸν ἐπα-

κτὸν καὶ τὸν δικαστικὸν ὄρκον τῶν παλαιότερων δικονομιῶν, — ὁ ὄρκος, λέγω, δὲν ἔχει τὴν αὐστηρῶς τυπικὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν, μεθ' ἧς περιέβαλλον αὐτὸν αἱ παλαιότεραι δικονομίαι καθόσον, καὶ δοθέντος τοῦ ὄρκου ὁ δικαστὴς ἐλευθέρως ἐκτιμᾷ τὴν ἐνόρκως γενομένην διαβεβαίωσιν, καὶ μὴ δοθέντος τούτου πάλιν ἐλευθέρως ἐκτιμᾷ τὴν ὑπὸ τοῦ ὁμόσοντος διαδίκου παράλειψιν ἢ ἄρνησιν τοῦ ὄρκου (Αὐστρ. δικ. § § 327, 380, 371).

10. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς στρεψοδικίας καὶ τῆς παρελκύσεως τῶν δικῶν ἰσχυρῶς ὥπλισε τὸν πολιτικὸν δικαστὴν ἡ Αὐστριακὴ δικονομία.²⁷

Καταλύσασα τὸν μηχανικὸν φραγμὸν τῆς λεγομένης ἀρχῆς τοῦ ἄνευ ἐπικουρίας δικάζεσθαι, τῆς ἐμμέσως ἀναγκάζουσης τοὺς διαδίκους νὰ σωρεύωσιν ἄχρηστον διαδικαστικὸν ὑλικόν, παρέχει ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν δικαστὴν τὴν ἐξουσίαν οὐ μόνον ὅπως ἐπιβάλλῃ τὴν δικαστικὴν δαπάνην καθόλου ἢ ἐν μέρει εἰς τὸν βραδέως ὑποβαλόντα ἰσχυρισμόν τινα ἢ ἀπόδειξιν διάδικον (Αὐστρ. δικ. § 44),²⁸ ἀλλὰ καὶ ὅπως ἀπορρίπτῃ, καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, πραγματικοὺς ἰσχυρισμοὺς καὶ ἀποδείξεις βραδέως προτεινομένους καὶ ἐπάγοντας οὕτω οὐσιώδη ἐπιβράδυνσιν τῆς λύσεως τῆς διαφορᾶς, ἐὰν τοῦτο ἐγένετο προφανῶς πρὸς παρέλκυσιν τῆς δίκης (Αὐστρ. δικ. § 179).²⁹

Παρέσχεν ὡσαύτως εἰς τὸν δικαστὴν τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἀπορρίπτῃ τὰς ὑπὸ τῶν διαδίκων προτεινομένας ἀποδείξεις, ἐὰν ἤθελε κρίνει αὐτὰς ἐπουσιώδεις, ἢ ἂν ἤθελε πεισθῇ, ὅτι αὗται προετάθησαν πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς παρελκύσεως τῆς δίκης (Αὐστρ. δικ. § 275).³⁰

11. Κατὰ τὰς αὐτὰς οὐσιωδῶς ἀρχὰς συνετάχθη καὶ ἡ νεωτάτη *Οὐγγρική* πολιτικὴ δικονομία.³¹

* * *

12. Ὑπεδείχθη ἤδη ἀνωτέρω, ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς πολιτικῆς δίκης δὲν κωλύει τὴν κατὰ τὸ αὐστριακὸν καὶ τὸ οὐγγρικὸν πρότυπον ἐπέκτασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τίθεται τὴν σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως.

Εἶνε ἄρα γε πολιτικῶς σκόπιμος ἡ τοιαύτη ἐπέκτασις τῆς δικαστηριακῆς ἐξουσίας; Συμφέρει ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως τὸ νὰ καταστῇ ὁ πολιτικὸς δικαστὴς συνυπεύθυνος μετὰ τῶν διαδίκων διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου; Συμφέρει ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως τὸ νὰ δοθῇ τηλικαύτη ἐλευθερία εἰς τὸν δικαστὴν περὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδικασίας, περὶ τὴν λήψιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποδείξεων;

Κατὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ προετάθησαν σπουδαῖαι ἀντιρρήσεις. Ἀξιοσημεῖωτοι δὲ διὰ τὴν γλαφυρότητα, μεθ' ἧς διετυπώθησαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βαθύτητα τῶν νοημάτων, εἶνε ἰδίᾳ αἱ παρατηρήσεις τοῦ Ριχάρδου Schmidt.³²

Ἐν πρώτοις παρετηρήθη, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπέκτασις ἀντίκειται πρὸς τὴν θεμελιώδη ιδέαν, ἣτις ἐπρυτάνευσεν ἐν τῇ συντάξει τοῦ συγχρόνου Κράτους, πρὸς τὴν ιδέαν δηλονότι τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Ὁ πολίτης, παρετήρησεν ὁ Ριχάρδος Schmidt, πρέπει νὰ ἔχῃ ἐλευθέραν τινα θέσιν ἔναντι τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης, ὥς τοιαύτην τινα θέσιν πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ἔναντι ἀπάντων

τῶν κλάδων τῆς λειτουργίας τοῦ Κράτους· πρέπει νὰ ἔχῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῶν κυμαινομένων προσωπικῶν γνωμῶν καὶ συμπαθειῶν τῆς Ἀρχῆς. Οἱ πολῖται δέον ἀφ' ἐτέρου νὰ ἀπολαύωσιν *ισότητος* ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης.

Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον, ἐὰν οἱ δικαζόμενοι ἦνε εἰς θέσιν νὰ προῦπολογίζωσιν ὡς ἔγγιστα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δίκης.

Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐδαμῶς δύναται νὰ συμβῇ, ὡσάκις ἡ δύναμις ἐκάστου μέσου ἐπιθέσεως ἢ ἀμύνης καὶ ἐκάστου μέσου ἀποδείξεως, ὡσάκις ὁ τόπος, ὁ χρόνος καὶ ὁ τύπος τῆς διαδικασίας ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς εὐχερῶς μεταβαλλομένης κρίσεως τοῦ δικαστοῦ. Μόνον ἡ ὑπαρξὶς ὠρισμένων κανόνων, δεσμευόντων τὸν δικαστήν, ἐπιτρέπει εἰς τὸν διάδικον νὰ ὑπολογίσῃ ἐν ἐκάστῳ σταδίῳ τῆς δίκης ἐκ τῶν προτέρων τὴν τύχην αὐτῆς κατὰ προσέγγισιν καὶ νὰ ἔχῃ οὕτω ἐλευθέρας τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις.

13. Ἐκτὸς τούτου, τὸ ἰδανικὸν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ὅπερ ὀνομάζομεν συνήθως *ἐλευθερίαν* καὶ *ισότητα* τῶν πολιτῶν ἐν τῷ Κράτει, δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐξ ὠρισμένης τινος διαγωγῆς τῶν μετεχόντων τοῦ δημοσίου βίου. Στηρίζεται προσέτι, ἂν οὐχὶ κατὰ πρῶτον λόγον, ἐπὶ ὠρισμένης τινὸς προαιρέσεως, ἐπὶ ὠρισμένης ψυχικῆς καταστάσεως, ἐπὶ ψυχικῆς τινος γαλήνης τῶν πολιτῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ψυχικὴ κατάστασις ἤθελεν οὐσιωδῶς ἐκτεθῇ εἰς κίνδυνον, ἐὰν ὡς πρὸς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἤθελεν ἀφεθῇ μεγάλη τις ἐλευθερία εἰς τὸν δικαστήν.

Διαδικασία, μὴ δεσμεύουσα τὸν δικαστήν, ἐπαυξάνει τὴν δύναμιν αὐτοῦ πρὸ τῶν ἰδίων ὀμμάτων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε

ὑπάρχει κίνδυνος ἐξασθενήσεως τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ καθήκοντος παρὰ τῷ ὅλῳ δικαστικῷ Σώματι. Ἀντιστοίχως δὲ ἡ κοινωνία, ἐὰν οἱ δικασταὶ πάντα τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς δίκης ῥυθμίζωσι κατὰ τὴν κρίσιν αὐτῶν, προσβλέπει, προΐόντος τοῦ χρόνου, μετὰ δυσπιστίας καὶ δυσμενείας πρὸς τοσοῦτον προνομιούχον τάξιν. Οἱ διάδικοι καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται ἐρεθίζονται πρὸς ἐπικρίσιν, λαμβάνουσι δὲ ἀφορμὰς δυσπιστίας καὶ δυσαρεσκείας πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

Κανόνες ἄρα δεσμεύοντες τὸν δικαστὴν εἶνε ἀναγκαῖοι, ὅπως διατηρηθῇ μετὰ τοῦ δικαστικοῦ Σώματος, ἀφ' ἐνός, καὶ τῆς δικαζομένης κοινωνίας, ἀφ' ἑτέρου, ἡ εὐκταία ἁρμονία. Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ὑποταγὴν ὑπὸ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου διατηρεῖ παρὰ τῷ δικαστῇ ζωηρὸν τὸ αἶσθημα τῆς δημοσίας αὐτοῦ εὐθύνης. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἰδέα τῶν πολιτῶν, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι δικασταὶ ἐνεργοῦσι κατὰ παγίους κανόνες, ἐπιρρωνύει τὴν πρὸς τὰ δικαστήρια ἐμπιστοσύνην, τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἀμεροληψίαν αὐτῶν, ἐπὶ τὴν ἀκριβολογίαν καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν. Διαδικαστικὸν δίκαιον δεσμεῦον τὸν δικαστὴν διατηρεῖ πάντοτε, ὑπεράνω τῶν μεταβαλλομένων κοινωνικῶν συνθηκῶν, τὴν σημασίαν αὐτοῦ διὰ τὴν προαίρεσιν τῶν τε ἀπονεμόντων τὴν δικαιοσύνην καὶ τῶν πρὸς οὓς αὕτη ἀπονέμεται.

14. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ λαϊκῶν δικαστῶν, ἐπάγεται ὁ Ριχάρδος Schmidt, ἐφ' ὅσον ὁ ἀπλοῦς πολίτης δικάζει τὸν συμπολίτην, ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως τοῦ δικαστηρίου παρέχει ἐχέγγυον ὅπωςδῆποτε περὶ τῆς εὐκταίας ἁρμονίας μετὰ δικαστοῦ καὶ δικαζομένων. Διότι ἀφ' ἐνός μὲν ὁ δικάζων συμπαραλαμβάνει μεθ'

ἑαυτοῦ εἰς τὴν δικαστικὴν ἔδραν τὴν μετριοφροσύνην, τὸ ἰδιάζον διαφέρον διὰ τὴν δικαζομένην ὑπόθεσιν καὶ τὸ αἴσθημα τῆς εὐθύνης· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ὁ λαὸς κατανοεῖ πληρέστερον τοὺς ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ λαμβανομένους δικαστὰς καὶ ἔχει μείζονα πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην.

Δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα ὥς πρὸς τὰ ἐκ δημοσίων ὑπαλλήλων συγκροτούμενα πολιτικὰ δικαστήρια. Ταῦτα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λαϊκά, χρήζουσιν ἀντιστοίχου ἐπιρρώσεως τῶν τυπικῶν ἐγγυήσεων τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Ὅπου τοιαῦτα δικαστήρια λειτουργοῦσιν, ὁ κίνδυνος καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, πρὸ παντὸς δὲ ὁ κίνδυνος τῆς διανοίξεως χάσματος μεταξὺ δικαστῶν καὶ δικαζομένων, ὁ κίνδυνος τοῦ μίσους τῶν δικαζομένων εἶνε ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος καὶ διὰ τοῦτο ὁ νομοθέτης, ἐφ' ὅσον συγκροτεῖ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἐκ δημοσίων ὑπαλλήλων, ὀφείλει τοσοῦτω ἐντονωτέραν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς διαμόρφωσιν διαδικασίας νομίμως ἐρρυθμισμένης.

Ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων ὁρμώμενος ὁ Schmidt δὲν ἐπικροτεῖ τὴν ἐν τῇ Αὐστριακῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ ὑποτυπυμένην ἐνεργὸν ἐπέμβασιν τοῦ δικαστοῦ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν οὐσιαστικὴν καὶ τυπικὴν διεύθυνσιν τῆς διαδικασίας, οὐδὲ τὴν παρεχομένην αὐτῷ ἐξουσίαν περὶ τε τὴν λήψιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποδείξεων.³³

* *
*

15. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Schmidt εἶνε ἀληθῶς σπουδαῖαι καὶ πολλὰς παρέχουσι πρὸς σκέψιν ἀφορμάς. Ἀλλὰ

δὲν δύνανται, νομίζω, νὰ πείσωσι τὸν ὑποβάλλοντα αὐτὰς εἰς ἀκριβολόγον ἔρευναν καὶ βάσανον.

Τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος σκέψεις μου ἔλαβον ἤδη τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω ἐν διατριβῇ, ἣν συνέταξα ὡς μικρὰν συμβολὴν εἰς πανηγυρικὸν τόμον ἐκδοθέντα, ἐπιμελείᾳ καθηγητῶν τοῦ ἐν Βιέννῃ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων, πρὸς τιμὴν τοῦ Φραγκίσκου Klein, τοῦ συντάξαντος, ὡς γνωστόν, τὴν νῦν ἰσχύουσαν Αὐστριακὴν πολιτικὴν δικονομίαν.³⁴ Ἐπιτρέψατέ μοι δέ, ὅπως ὑποβάλω αὐτὰς καὶ ὑπὸ τὴν Ὑμετέραν κρίσιν κατὰ τὸ κύριον αὐτῶν περιεχόμενον.

Ἐν πρώτοις, καὶ ἐν περιπτώσει ἔτι δεσμεύσεως τοῦ δικαστοῦ, δύσκολον εἶνε οἱ δικαζόμενοι νὰ προῦπολογίσωσι τῆς δίκης τὸ ἐξαγόμενον. Πάντοτε θὰ καταλείπηται κατ' ἀνάγκην πεδίον τι ἄρκούντως εὐρὺ εἰς τοῦ δικαστοῦ τὴν ἐκτίμησιν, ὅπερ θὰ καθιστᾷ προβληματικὴν τὴν τοιαύτην πρόβλεψιν. Ἡ πεῖρα ἐκ τῆς ἰσχυούσης δικονομίας, ἣτις ὁμολογουμένως δεσμεύει λίαν τὸν πολιτικὸν δικαστήν, ἀποδεικνύει τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Ἀφ' ἑτέρου, ἀληθῶς, ὡς καὶ ὁ Montesquieu εἶχε παρατηρήσει,³⁵ τὸ ἰδανικὸν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ὅπερ ὀνομάζομεν συνήθως ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν, στηρίζεται ἐπὶ ψυχικῆς τινος γαλήνης, προερχομένης ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ἣν ἔχει ἕκαστος πολίτης περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας. Ἐρωτᾶται ὅμως, ἂν τὴν τοιαύτην γαλήνην παρασκευάζῃ μόνῃ ἢ διὰ τοῦ νόμου δέσμευσις τῶν ὑπαλλήλων δικαστῶν, ἧς ὑπεραμύνεται ὁ Ριχάρδος Schmidt.

Δὲν πρέπει ἴσως νὰ διαλάβῃ ἡμᾶς ἰδίᾳ τοὺς νομικοὺς, ἡμᾶς ἰδίᾳ τοὺς χειριζομένους τοὺς δικονομικοὺς τύπους,

ὅτι διὰ τὸν ἰδιώτην ὁ μηχανισμὸς τῆς πολιτικῆς διαδικασίας εἶνε πάντοτε προᾶγμά τι σκοτεινὸν καὶ ἀλλότριον καὶ ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη κρίνει καὶ ἐκτιμᾷ τὸν τρόπον τῆς ἀπονομῆς τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης οὐχὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τῶν δικονομικῶν διατάξεων καὶ τύπων, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσιαστικὴν ὀρθότητα τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων.

Ἐὰν αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν μὴ ἱκανοποιῶσι τὸ περὶ δικαίου συναίσθημα τῆς κοινωνίας, ἐρεθισμός τις καὶ κίνησις τῆς κοινῆς γνώμης εἶνε ἀναπόφευκτος. Δὲν ἔχει δὲ σπουδαίαν σημασίαν τὸ ἂν τὸ δικαστήριον συγκροτεῖται ἐκ λαϊκῶν ἢ ἐξ ὑπαλλήλων δικαστῶν. Πρὸ τινων ἐτῶν ἐν Γαλλίᾳ παρατηρήθη ζωηρὰ κίνησις παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ³⁶ ἐναντίον τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων ἐν ταῖς ποινικαῖς δίκαις, διότι αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν ἐκρίθησαν ὥς μὴ ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὸ περὶ δικαίου συναίσθημα τῆς κοινωνίας. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἡ κατάργησις τῶν ἐμποροδικείων τοιαύτην τινὰ εἶχε τὴν ἀφορμὴν.

Ὡς ἐπίσης δὲν ἔχει σπουδαίαν σημασίαν τὸ ἂν ἢ ἐν τῇ δίκῃ ἐνέργεια τοῦ δικαστοῦ δεσμεύεται ὑπὸ δικονομικῶν κανόνων ἢ μή.

Ἐὰν αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν λαμβανόμεναι, ἦνε οὐσιαστικῶς ὀρθαί, διατηρεῖται, καὶ αὐξάνει μάλιστα, ἡ πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους τὰ ἀπονέμοντα τὴν δικαιοσύνην ἐμπιστοσύνη τῆς κοινωνίας. Ἐὰν τοῦναντίον αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δὲν φαίνονται οὐσιαστικῶς ὀρθαί, τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους δὲν ἀποφεύγουσι τὴν ἐπίκρισιν τῶν πολιτῶν καὶ ἂν ἔτι ἐτηρήθησαν κατὰ γράμμα τῆς δικονομίας αἱ διατυπώσεις.

Ἡ κοινὴ γνώμη κρίνει πάντοτε ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης, οὐδαμῶς δὲ διαφέρεται περὶ τῶν μέσων, ἅτινα ἤγαγον εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἔκβασιν αὐτῆς. Καὶ ἂν ἔτι ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης ἤθελε, δυνάμει τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διαδικασίας, ἐπιρριφθῇ κατὰ πρῶτον λόγον ἐπὶ τῶν ὧμων τοῦ διαδίκου, ἡ κοινωνία τὸν δικαστὴν πάντοτε θεωρεῖ ἀποκλειστικῶς ὑπεύθυνον διὰ τὴν οὐσιαστικὴν ὀρθότητα τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως.

16. Ἐκτὸς τούτου, δέσμευσις τοῦ δικαστοῦ τοιαύτη, οἷα ἡ ὑπὲρ ἧς ἀμύνεται ὁ Schmidt, ἥκιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίσπευσιν καὶ τὴν ταχεῖαν περάτωσιν τῶν δικῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ τῆς ἀναπτυχθείσης παραγωγῆς, τῆς ταχείας ἀνταλλαγῆς τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τοῦ ἄκρως διακλαδωθέντος καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, τῆς μεγάλης ἐπεκτάσεως τῆς πίστεως, μακρὰ τῶν δικῶν διάρκεια ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυρίων ἀφορμῶν τῆς κοινωνικῆς δυσφορίας κατὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπονέμεται ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη, ἴσως δὲ τὴν κυριωτάτην.³⁷ Ὁρθῶς δὲ ἐτονίσθη, ὅτι διαδικασία, ἐν ἣ ἡ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἐκδίδεται λίαν βραδέως, διαδικασία ἄνευ ἰσχυρᾶς προστασίας κατὰ τῆς στρεψοδικίας, εἶνε σχεδὸν κοινωνικῶς ἄχρηστος.³⁸ Ἀλλ' ἡ κατὰ τῆς στρεψοδικίας προστασία μόνον διὰ τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μετ' ἀποτελέσματος.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην κατενόησαν οἱ συντάκται ἀπασῶν τῶν νεωτέρων δικονομιῶν.

Ἀληθῶς τὴν τάσιν πρὸς παρέλκυσιν τῆς δίκης δὲν δύναται νὰ πολεμήσῃ ἀποτελεσματικῶς ὁ νόμος δι' ἀνατρεπτικῶν προθεσμιῶν καὶ ἄλλων τοιούτων μέσων μηχανικῶς

ἐνεργούντων. Ὅχι μόνον ἐνδέχεται ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περι-
πτώσει ἢ τοιαύτῃ νομοθετικῇ μέθοδος νὰ ἀγάγη πολλάκις
εἰς ἄρνησιν ἀληθοῦς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καί, ἀσχέτως πρὸς
τοῦτο, ὁ στρεψόδικος διάδικος εὐχερῶς εὕρισκει μορφὰς
παρελκύσεως τῆς δίκης, μὴ καταλαμβανομένας ὑπὸ τῆς
τυπικῆς διατάξεως τοῦ νόμου.

Διὰ τοῦτο, κατ' ἀκρίβειαν, ὁ νομοθέτης, ὅπως πολεμήσῃ
ἀποτελεσματικῶς τὴν τάσιν πρὸς παρέλκυσιν τῶν δικῶν, ἔχει
νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν ἐξῆς δύο μεθόδων. Ἡ ἐμπιστεύει
τὴν ταχεῖαν καὶ ἀπρόσκοπτον διεξαγωγὴν τῆς δίκης εἰς τὴν
ἐπαγγελματικὴν εὐσυνειδησίαν τῶν δικηγόρων, (εἰσάγων συγ-
χρόνως τὴν ὑποχρεωτικὴν διὰ δικηγόρου ὑπεράσπισιν), ἢ
ὀπλίζει τὸν δικαστὴν διὰ τῆς καταλλήλου ἐξουσίας, ὅπως
οὗτος παραλύῃ ἐκάστοτε πᾶσαν ὑφ' οἵανδήποτε μορφήν ἐμφα-
νιζομένην τάσιν πρὸς παρέλκυσιν τῆς δίκης.

Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὑπάρχουσιν ὑποθέσεις, ἐφ'
ᾧ, διὰ τὴν εὐτέλειαν, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν νομοθέτην
ὅπως ἀξιῶσιν παρὰ τοῦ διαδίκου τὴν πρόσληψιν δικηγόρου.
Ἀλλὰ καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν παρατήρησιν ταύτην, μεταξὺ
τῶν μνημονευθεισῶν δύο μεθόδων, ὑποτιθεμένου, ὅτι ὁ νομο-
θέτης ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ δικαστὰς καὶ δικηγόρους ἴσης
ἠθικῆς ἀξίας, ἐνδεικνύεται ἀδιστάκτως τῆς δευτέρας ἢ προ-
τίμησις. Διότι ὁ μὲν δικαστὴς θὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει τὸ γενικώ-
τερον συμφέρον τῆς ταχείας περατώσεως τῶν δικῶν, ὁ δὲ
δικηγόρος ὑφίσταται πάντως τοῦ στρεψοδικοῦντος πελάτου
τὴν πίεσιν. Τὸ νὰ ἀπαιτήσῃ δὲ ὁ νόμος παρὰ τῶν δικηγό-
ρων, ὅπως οὗτοι ἐνεργήσωσι παρὰ τὸ συμφέρον καὶ τὰς
ὑποδείξεις τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ παρελκύσῃ τὴν δίκην πε-

λάτου, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἢ τὸ νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τούτων τι τὸ ἀνθρωπίνως δυσκατόρθωτον.

Ἡ προτίμησις τῆς πρώτης μεθόδου ὑποθέτει κοινωνίαν εἰς ἄκρον προηγμένην καὶ ἠθικὸν ἐπίπεδον ὑψηλὸν οὐ μόνον παρὰ τῇ δικηγορικῇ τάξει, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς δικαζομένοις. Ἐφ' ὅσον ὁ νομοθέτης δὲν εἶνε βέβαιος περὶ τῆς συρροῆς ἀμφοτέρων τῶν προϋποθέσεων τούτων, ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς λύσιν τοῦ νομοθετικοῦ προβλήματος εἶνε ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ.

17. Οὐχὶ λοιπὸν ἐν τῇ ἄκρᾳ δεσμεύσει τοῦ δικαστοῦ, ἀλλ' ἐν ἄλλαις ἐγγυήσεσι πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ μέθοδος πρὸς διατήρησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου Schmidt τοσοῦτω γλαφυρῶς περιγραφείσης κοινωνικῆς γαλήνης.

Ἐὰν ἀσκῇται ὁ προσήκων ἔλεγχος περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν δικαστῶν· ἐὰν λαμβάνηται πρόνοια διὰ τὴν προσήκουσαν προπαιδείαν, οὐχὶ μόνον τὴν ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴν, τῶν μελλόντων νὰ ἀσκήσωσι τοῦ δικαστοῦ τὰ ὑψηλὰ καθήκοντα· ἐὰν ἀσφαλίζηται ἡ ὑλικὴ αὐτῶν ἀνεξαρτησία διὰ μεγάλων ὡς οἶόν τε μισθῶν· ἐὰν κατοχυρωθῶσιν οὗτοι κατὰ παντὸς ἐπηρεασμοῦ παρ' ἐτέρων ὀργάνων τῆς πολιτείας· ἐὰν καὶ μετὰ τὸν διορισμὸν αὐτῶν ὡς δικαστῶν λαμβάνηται πρόνοια περὶ περαιτέρω μορφώσεως, ὅπως οὗτοι ἦνε εἰς θέσιν νὰ παρακολουθῶσι καὶ τῆς ἐπιστήμης τὰς προόδους καὶ τῶν κοινωνικῶν ἰδεῶν τὴν ἐξέλιξιν· ἐὰν ὀργανωθῇ προσηκόντως ἡ ἐπὶ τῶν δικαστικῶν προσώπων ἐποπτεία καὶ ἡ πειθαρχία, θὰ ἠδύνατό τις θαρρούντως νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς δικονομίας παρεχομένη ἐξουσία εἰς τὸν δικαστὴν, συνδυαζομένη, ἐννοεῖται,

μετὰ τῆς προφορικότητος τῆς διαδικασίας, μετὰ τῆς ἀμέσου πρὸς τοὺς δικαζομένους ἐπικοινωνίας τῆς δικαστικῆς Ἀρχῆς καὶ μετὰ τῆς ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου λήψεως τῶν ἀποδείξεων, παρέχει μείζονα τὰ ἐχέγγυα οὐ μόνον διὰ τὴν ταχύτεραν τῶν δικῶν διεξαγωγήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν οὐσιαστικὴν ὀρθότητα τῶν δικαστικῶν αποφάσεων. Διότι διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἐξευρίσκεται ἀκριβέστερον ἢ κατ' οὐσίαν ἀλήθεια· διότι διὰ τοῦ συστήματος τούτου ὑπηρετεῖται ἐντονώτερον τοῦ δικαίου ἢ ἀπονομή.

Εἶπον: ἐὰν λαμβάνηται πρόνοια διὰ τὴν προσήκουσαν προπαιδείαν, ὅχι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴν τῶν μελλόντων δικαστῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως τῶν δικαστῶν καί, γενικώτερον, τῶν νομικῶν εἶνε σπουδαιότατον. Ζωηρῶς δὲ ἀπασχολεῖ τὴν σήμερον τὸν νομικὸν κόσμον, ἐν Γερμανίᾳ ἰδίᾳ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ. Ἐγένετο ἀντικείμενον συζητήσεων ἐν κοινοβουλίοις, ἐν νομικοῖς σωματείοις καὶ ἐν συνεδρίοις νομικῶν, ἀπησχόλησε δ' ὡσαύτως καὶ ἀπασχολεῖ διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας.³⁹

18. Ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ, ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ, παρατηρεῖται ἡ τάσις τοῦ νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας τοῦ δικαστοῦ. Ἐν ταῖς νεωτάταις νομοθεσίαις παρατηροῦνται συνηθέστερον αἱ λεγόμεναι ἐλαστικαὶ διατάξεις, αἱ καταλείπουσαι εἰς τοῦ δικαστοῦ τὴν ἐκτίμησιν τὸν καθορισμὸν εἴτε τῶν ἐν συγκεκριμένῃ τινὶ περιπτώσει νομικῶν ἐπακολουθημάτων, εἴτε τῶν εἰδικῶν προϋποθέσεων τῆς ἐπελεύσεως νομικοῦ τινος ἀποτελέσματος.

Εἶνε γνωστὸν λ. χ., ὅτι πολλάκις, καὶ δὴ καὶ ἐπὶ διατάξεων κεφαλαιώδους σημασίας, ὁ Γερμανικὸς ἀστικὸς κώδιξ

ποιεῖται χρῆσιν ἐλαστικῶν ἐννοιῶν, οἷαι αἱ «καλὴ πίστις» (Treu und Glauben), «τὰ εἰθισμένα ἐν ταῖς συναλλαγαῖς» (Verkehrssitte), «χρηστὰ ἥθη» (Gute Sitten), «σπουδαῖοι λόγοι» (wichtige Gründe),⁴⁰ κλπ., καὶ τοῦτο ὅπως πλάση νομικὰς διατάξεις δυναμένας νὰ προσαρμόζωνται ἐκάστοτε πρὸς τὰ πράγματα, «ὥσπερ καὶ τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς ὁ μολύβδινος κανὼν», ὁ πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ λίθου μετακινούμενος κατὰ τὸν ἀρχαῖον φιλόσοφον.⁴¹

Οὕτως ἐργαζόμενος ὁ νομοθέτης ἀρκεῖται εἰς ἡμιτελῆ ἐργασίαν, ἐπιρρίπτει δὲ μέρος τῆς ἐργασίας αὐτοῦ εἰς τὸν δικαστήν, ὁφείλοντα ἐκάστοτε νὰ πληροῖ τὸν, ἐπίτηδες ἀφενθέντα κενόν, τύπον τοῦ νόμου δι' οὐσίας ἡντλημένης ἀμέσως ἐκ τῶν ἀενάων κρουνῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τοιαύτη τις τάσις θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἐν τῇ συντάξει τοῦ νέου ἡμῶν ἀστικοῦ κώδικος. Εἶνε ἡ σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Καὶ ἡ κίνησις δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑπὲρ τῆς λεγομένης ἐλευθέρας ἐρμηνείας,⁴² ἀσχέτως πρὸς τὴν ὀρθότητα ἢ οὐ αὐτῆς, ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως ἐκδήλωσιν τῆς τοιαύτης τάσεως.

Εἶνε περιττὸν νὰ ἀναπτύξω, ὅποσον ἡ ἐν τῷ δικονομικῷ πεδίῳ ἐπέκτασις τῆς δικαστηριακῆς ἐξουσίας ἐμφανίζεται ὡχρὰ καὶ ἐστερημένη σπουδαιότητος ἔναντι τῆς τοιαύτης ἐν τῷ οὐσιαστικῷ δικαίῳ οἶονεὶ νομοπλαστικῆς λειτουργίας τοῦ δικαστοῦ. Ἀλλά, τούτου οὕτως ἔχοντος, ὀρθῶς παρατηρήθη, ὅτι θὰ περιεῖχεν ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτὴν ἡ ἔννομος τάξις, ἡ εὐρύνουσα μὲν ἐν τῷ οὐσιαστικῷ δικαίῳ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικαστοῦ, ἡ διατηροῦσα δὲ τοῦτον καθηλωμένον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δικονομικῶν τύπων.⁴³

19. Ὁ Ριχάρδος Schmidt ὑπολαμβάνει, ὅτι διαδικαστικὸν δίκαιον, δεσμεῦον τὸν δικαστὴν, ὀξύνει παρὰ τούτῳ τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐθύνης.

Καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου πολλοὺς θὰ ἡδύνατό τις νὰ ἔχῃ δισταγμούς.

Θὰ ἡδύνατό τις μᾶλλον νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι διαδικαστικὸν δίκαιον, ὑπερβαῖνον τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον μέτρον τῆς δεσμεύσεως τοῦ δικαστοῦ, συντείνει εἰς χαλάρωσιν μᾶλλον τοῦ παρὰ τῷ δικαστῇ αἰσθήματος τῆς εὐθύνης. Οἱ δεσμεύοντες τὸν δικαστὴν δικονομικοὶ κανόνες χρησιμεύουσιν οὐχὶ σπανίως διὰ τὸν ἀδιάφορον καὶ ἀμελῆ δικαστὴν ὡς πρόφασις, ὅπως οὗτος καλύψῃ τὴν εὐθύνην αὐτοῦ ὀπισθεν τῆς διατάξεως τοῦ νόμου. Τούναντίον, εἶνε ψυχολογικὸν φαινόμενον καθολικῶς ἰσχύον, ὅτι, ὅσῳ εὐρύτερα χαράσσονται τὰ ὅρια τῆς κατὰ καθῆκον εὐσυνειδήτου καὶ ἀπάσας τὰς εἰδικὰς περιστάσεις σταθωμένης ἐκτιμήσεως τοῦ καλοῦ δικαστοῦ, τοσούτῳ ζωηρότερον καθίσταται παρ' αὐτῷ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης, τοσούτῳ δὲ ὀξύτερον κεντρίζεται οὗτος πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος.

Ὅντως, ἡ ἐλευθέρα ἐκτίμησις τοῦ δικαστοῦ δὲν ἔχει κατὰ τὸν νόμον τὴν ἐννοιαν τῆς αὐθαιρεσίας· ἔχει τὴν ἐννοιαν τῆς ὑπηρεσιακῆς ὑποχρεώσεως πρὸς ἕκδοσιν ἀποφάσεως προσαρμοζομένης πρὸς τὰς εἰδικὰς περιστάσεις τοῦ ὑπὸ κρίσιν θέματος, ὡς εὐστόχως παρετήρησε νομοδιδάσκαλος διαπρεπής, οὗ τὸν πρόωρον θάνατον ἐθρήνησεν ἡ Ἐπιστήμη, ὁ Konrad Hellwig.⁴¹

Τῆς ὑποχρεώσεως δὲ ταύτης τὴν εὐσυνειδήτην ἐκπλήρωσιν ἀσφαλίζει ἡ μετὰ τῆς προφορικότητος, — τῆς ἀληθοῦς

προφορικότητος, οὐχὶ ἀπλῶς τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου, — συνδυαζομένη δημόσιότης τῶν συζητήσεων· ἡ ἑτέρα ὑποχρέωσις τοῦ δικαστοῦ πρὸς εἰδικὴν καὶ ἀναλυτικὴν αἰτιολογίαν τῶν ἀποφάσεων· ὁ ἔλεγχος τῶν συνδικαζόντων ἐπὶ τῶν πολυμελῶν δικαστηρίων· καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνωτέρω σκιαγραφηθεῖσαι πολιτειακαὶ ἐγγυήσεις διὰ τὴν ποιότητα τῶν ἀπονεμόντων τὴν δικαιοσύνην ὀργάνων τοῦ Κράτους. Τέλος τοῦ εἰρημένου καθήκοντος τὴν εὐσυνείδητον ἐκτέλεσιν ἀσφαλίζει τοῦ δικηγορικοῦ Σώματος ὁ ἔλεγχος, τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἀντιζύγιον κατὰ τῆς ἐνδεχομένης δικαστικῆς αὐθαιρεσίας.

20. Βεβαίως, πρὸς ὀρθὴν διαχείρισιν τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης δὲν πρέπει ὁ νόμος νὰ καταλείπη τὰ πάντα εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ. Βεβαίως πρέπει ὁ δικονομικὸς νόμος νὰ διαγράψῃ μέθοδόν τινα, ἥς δυνάμει νὰ προσδοκᾶται ἱκανοποιητικὴ ἢ ἑκβασίς τῆς δίκης καὶ ἐπὶ δικαστῶν μὴ πεπροικισμένων δι' ἐκτάκτου τινὸς δεξιότητος καὶ διανοητικῆς δυνάμεως, καὶ ἐπὶ δικῶν δυσχερῶν καὶ πολυπλόκων· ἥς δυνάμει νὰ προσδοκᾶται ἱκανοποιητικὴ ἢ ἐκπλήρωσις τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης διὰ τὴν μεγάλην μᾶζαν τῶν δικῶν.

Ἀλλὰ, πέρα τούτου τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου μέτρου, οἱ δεσμεύοντες τὸν δικαστὴν δικονομικοὶ κανόνες ταράττουσι μᾶλλον τὸν εὐσυνείδητον λειτουργὸν τῆς δικαιοσύνης. Οὐχὶ σπανίως περιάγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ διαρρήξῃ τὸν κλοιὸν τῶν τύπων, νὰ παραβῇ ἄρα διὰ πλαγίων μέσων τὸν κείμενον νόμον, ὅπως ἀποφύγῃ οὐσιαστικῶς ἄδικον ἀπόφασιν. Ἀλλ' εἶνε εὐνόητον, ὅποσον τὸ

τοιοῦτο δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ ὁλεθρίως τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν πολιτῶν ἐν τῷ σεβασμῷ πρὸς τοὺς νόμους.

*
* *

21. Εἶνε ἄξιον σημειώσεως, ὅτι πολλαχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου παρατηρεῖται κίνησις νομοθετική τε καὶ ἐπιστημονική πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς δικαστικῆς ἐνεργείας κατὰ τὸ αὐστριακὸν πρότυπον.

Ἐμνημόνευσα ἤδη τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1911 ἐκδοθεῖσαν νέαν *Οὐγγρικήν* πολιτικὴν δικονομίαν, ἣτις ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Αὐστριακῆς.

Παραπλήσιαί ἰδέαι ἐπεκράτησαν ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ νεωτάτου *Νορβηγικοῦ* νομοσχεδίου, τοῦ ἐσχάτως ὑποβληθέντος ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς *Νορβηγικῆς Βουλῆς*.⁴⁵

Καὶ ἐν *Γερμανίᾳ* δέ, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Ριχάρδου Schmidt καὶ εἴ τινος ἄλλου, ζωηρὰ ἐκδηλοῦται κίνησις πρὸς μεταρρυθμίσιν τῆς πολιτικῆς δικονομίας κατὰ τὴν ἐν Αὐστροίᾳ χαραχθεῖσαν διεύθυνσιν,⁴⁶ ἐγένοντο δὲ πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην καὶ μεταβολαί τινες τῆς ἐνώπιον τῶν μονοπροσώπων δικαστηρίων (*Amtsgerichte*) διαδικασίας διὰ τοῦ νόμου τῆς 1 Ἰουνίου 1909.

22. Ἀλλὰ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ μεγάλαι αὐθεντίαι συνηγόρησαν ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν τοιαύτην διεύθυνσιν μεταρρυθμίσεως τῶν δικονομικῶν νόμων.

Ὁ Ἰωσήφ Chiovenda, καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς δικονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης, ἐν διαλέξει αὐτοῦ, γενομένη κατὰ τὸ ἔτος 1909 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς τὴν Ἰταλικὴν Βουλὴν ὑποβολῆς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Orlando νομοσχεδίου

εισάγοντος μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Ἰταλικὴν πολιτικὴν δικονομίαν, ἐπικρίνων τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ αὐστριακὸν πρότυπον ῥιζικῆς μεταρρυθμίσεως.⁴⁷

Χαρακτηριστικαὶ ἰδίᾳ εἶνε αἱ σκέψεις, ἃς ἐξέχων ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλικῆς ἐπιστήμης, ὁ Ἀλβέρτος Tissier, διτύπωσεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Γαλλικοῦ Code de procédure.⁴⁸

Ἀναγνωρίζων τὸ ἀπηρχαιωμένον τοῦ Κώδικος τούτου καὶ εὐρίσκων ἀνεπαρκεῖς τὰς διὰ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ ἔτους 1894 προταθείσας ἐν Γαλλίᾳ μεταβολάς, συνηγορεῖ καὶ οὗτος ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ δικαστοῦ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὑλικοῦ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τυπικὴν διεύθυνσιν τῆς διαδικασίας. « Παρατηρεῖται, ἔγραψεν ὁ Tissier,⁴⁹ σοβαρὰ νομοθετικὴ » κίνησις [ἐκτὸς τῆς Γαλλίας], πρὸς ἐπέκτασιν τῆς πρωτο- » βουλίας τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ. Ἡ κίνησις αὕτη στηρί- » ζεται ἐπὶ ιδέας ὑγιоῦς, ἥς τὴν ὀρθότητα ἴσως ὑπὲρ τὸ » δέον παρείδομεν ἡμεῖς οἱ ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ δίκη δὲν εἶνε » καθ' ὁλοκληρίαν ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις Θεωροῦμεν συνήθως » τὴν δίκην ὡς ἀγῶνα μεταξὺ τῶν διαδίκων, ἐν ᾧ ἑκάτερος » τῶν ἀγωνιζομένων ἔχει ἐξουσίαν νὰ ὀρίσῃ αὐτὸς τὴν » στιγμὴν τῆς πάλης καὶ ἐν ᾧ ἑκάτερος τῶν ἀγωνιζομένων » ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν σφαλμάτων τοῦ » ἀντιπάλου. Ἡ θεωρία αὕτη τῆς δίκης δὲν μοὶ φαίνεται » ὀρθή. Τὸ Κράτος ἔχει τὴν ἀποστολὴν ὅπως ἀσφαλίσῃ » τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ » παρέχῃ τὴν δικαιοσύνην ὡς οἶόν τε ταχέως καὶ τελείως.

» Διὰ τοῦτο δὲ δικαιούται νὰ ἐπεμβαίνει εἰς τὴν ἀνάκρισιν
 » τῶν ὑποθέσεων καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν διαδικασιῶν.
 » Ἡ ἀποκλειστικὴ διεύθυνσις τῶν δικῶν ὑπὸ τῶν διαδίκων
 » εἶνε λείψανον κοινωνικῆς καταστάσεως παρωχημένης. Δὲν
 » συμβιβάζεται πρὸς τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς λει-
 » τουργίας τοῦ Κράτους».

23. Ἡ θεωρία τῆς δίκης, ἡ ὑπὸ τοῦ Tissier ὑποτυ-
 πουμένη, εἶνε ἡ τὴν σήμερον τείνουσα νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν
 τῇ δικονομικῇ ἐπιστήμῃ.⁵⁰ Παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα φαι-
 νόμενόν τι, ἐν τῇ καθόλου ἐξελίσσει τῆς νομικῆς ἐπιστήμης
 παρατηρούμενον· αἱ ἐκάστοτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἰδέαι καὶ ἀντι-
 λήψεις εὐρίσκουσι τὴν ἀπλήχησιν αὐτῶν καὶ κατοπτρίζονται
 ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ θεωρίᾳ.

Ἡ παλαιὰ ἀντίληψις, ἡ ἐκτείνουσα τὰ διαδικαστικὰ δι-
 καιώματα τῶν διαδίκων ἐπὶ περιορισμῷ τῶν δικαιωμάτων
 τοῦ δικαστοῦ, ἦτο ἔκφανσις γενικωτέρας τινὸς ἀντιλήψεως
 περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ Κράτος, ἀντιλήψεως
 παρεχούσης τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸ ἄτομον. Ἀλλ' ἡ ἀντίληψις
 αὕτη μετεβλήθη προϊόντος τοῦ χρόνου.

Τὴν ἰδέαν ταύτην δὲν δύναμαι νὰ ἀναπτύξω τελειότερον
 ἢ ἐπαναλαμβάνων τὸν βαθὺν χαρακτηρισμόν, ὃν ἔδωκεν ὁ
 δαιμόνιος συντάκτης τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς δικονομίας.⁵¹

« Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐγοήτευσεν ἡμᾶς, — παρετήρησεν ὁ
 » Φραγκίσκος Klein, — ἡ πνευματώδης ἀντίληψις τῆς δίκης
 » ὡς περὶ τὸ δίκαιον ἀγῶνος τῶν μερῶν, ἡ ἀντίληψις ἡ
 » δεχομένη τὴν δίκην ὡς ἰδιωτικὴν ὑπόθεσιν, ὡς μέσον ἡθι-
 » κῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἀτόμου, ἡ ἐξαρτῶσα τὴν δύ-
 » ναμιν τοῦ δικαίου ἐκ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς δυνάμεως

» τῆς προσωπικότητος τοῦ δικαιούχου, ἐκ τῶν σχέσεων αὐτοῦ
 » καὶ τῶν μέσων, ἡ περιορίζουσα τὴν ἐνέργειαν τοῦ δικα-
 » στοῦ εἰς καθήκοντα ἀπλοῦ διαιτητοῦ τῶν διαμαχομένων.
 » Ἀλλά, κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα, παρῆλθεν ἤδη τοῦ ἀτο-
 » μισμοῦ ἡ ἀκμή, τοῦ ἀτομισμού ὡς πολιτικῆς καὶ κοινω-
 » νικῆς θεωρίας, ἀφ' ἧς ἀπέρρευσσε καὶ ἡ ἐν λόγῳ ἀντί-
 » ληψις. Κατενοήθη, ὅτι, ὡς ἡ ἐν τῷ πολιτισμῷ ἀνάπτυ-
 » ξις ὑπερβῇ ὠρισμένον τι μέτρον κατὰ βάθος καὶ πλάτος,
 » ἡ ὁδηγὸς καὶ διακοσμοῦσα ἐνέργεια, ἡ διὰ τὰλληλέγγυα
 » ἀτομικὰ συμφέροντα, (ὡς ὀνομάζει αὐτὰ ὁ Jellinek),
 » καὶ διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ὅλου ἀναγκαία, δὲν ἐπιτυγ-
 » χάνεται πλέον διὰ τῆς ἀθροίσεως τῶν ἀτομικῶν προσ-
 » παθειῶν. Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀντιλήψει πολλὰ μετεβλήθησαν
 » ἤδη ἐν τε τῇ βιοτεχνικῇ καὶ τῇ ἐμπορικῇ πολιτικῇ καὶ ἐν
 » τοῖς πλείστοις τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς οἰκονομικῆς πο-
 » λιτικῆς· ἡ ἐλευθερία τοῦ συμβάλλεσθαι καὶ τὸ δικαίωμα
 » τῆς ἰδιοκτησίας ὑπέστησαν περιορισμούς, παρήχθη δὲ ὁλό-
 » κληρος νέα κατηγορία ἀναμίξεως τοῦ Κράτους εἰς τὸν
 » οἰκονομικὸν βίον, ἡ καλουμένη κοινωνικὴ πολιτικὴ. Αἱ αὐ-
 » ταὶ τάσεις ἐμφανίζονται καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἀστικοῦ
 » δικαίου, ἥκιστα δὲ πάντων ἔχει αἰτίαν τινὰ ἡ πολιτικὴ δι-
 » καιοσύνη ὅπως ἀποκλεισθῇ ἀπὸ νεωτερισμῶν, καθιστώντων
 » αὐτὴν εὐπροσιτωτέραν εἰς τοὺς πολίτας....

» Ἡ δίκη δύναται νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν σύγχρονον
 » περὶ τοῦ Κράτους ἀντίληψιν μόνον, ἐὰν ἡ δικαστικὴ προ-
 » στασία ἐμφανισθῇ πράγματι ὡς παροχὴ βοηθείας τοῦ Κρά-
 » τους οὐχὶ διὰ μόνης τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλ' ἤδη
 » ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων βημάτων τῆς διαδικασίας. Τοῦτο

» δὲν εἶνε οὐτοπία· ἀρκεῖ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν δεσμώτιδα
 » δύναμιν τοῦ δικαστοῦ καὶ νὰ θέσωμεν καὶ ταύτην, ὡς τὴν
 » τῶν λοιπῶν ὀργάνων τοῦ Κράτους, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ
 » δικαίου, τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης». ⁵²

* *
 *

Λύσωμεν τὰ δεσμὰ τοῦ δικαστοῦ, εἶπεν ὁ Klein. Ναί, λύσωμεν τὰ δεσμὰ τοῦ δικαστοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ. Τοῦτο εἶνε τὸ μέγα νομοθετικὸν πρόβλημα, ὅπερ ἀνακύπτει ἐνώπιον ἡμῶν. Je le dis, — ἔγραφεν ὁ Montesquieu ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ΚΘ' βιβλίου τοῦ «Πνεύματος τῶν Νόμων», — et il me semble que je n'ai fait cet ouvrage que pour le prouver: l'esprit de modération doit être celui du législateur; le bien politique, comme le bien moral, se trouve toujours entre deux limites. Τὸ μέτρον, τὴν μεσότητα ὑπελάμβανεν ὡς τὴν κυρίαν τοῦ νόμου ἀρετὴν ὁ βαθύνους φιλόσοφος. Πρὸς εὗρεσιν τοῦ μέτρου τούτου, πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου τοῦ σπουδαιοτάτου, καλοῦνται ἐπ' ἀγαθῷ τῆς νομοθετικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ οἱ δικηγόροι καὶ οἱ ἐπιστήμονες ex professo καὶ οἱ δικασταὶ εἰς ἐμβριθεῖ συνεργασίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹⁾ Νικ. Δημητρακοπούλου Ἐπιστήμη καὶ δικηγορία (διάλεξις γενομένη ἐν τῷ Δικηγορικῷ Συλλόγῳ Ἀθηνῶν τῇ 20 Ἰανουαρίου 1914).

²⁾ Edmund Benedikt Die Advokatur unserer Zeit (Δ' ἔκδ. 1912) σελ. 27.

³⁾ Πολ. δικ. 164, 171, 172, 283, 291, 378.

⁴⁾ Πολ. δικ. 154, 155, 197, 200, 262, 462, 570, 572, 590 774, 821.

⁵⁾ Πολ. δικ. 273, 585.

⁶⁾ Πολ. δικ. 264².

⁷⁾ Πολ. δικ. 289.

⁸⁾ Πολ. δικ. 298.

⁹⁾ Λ. χ. πολ. δικ. 400, 393, 394, 412, 413, 425 κτλ.

¹⁰⁾ Πολ. δικ. 352, 353, 357, 381³, 382.

¹¹⁾ Πρβλ. λ. χ. πολ. δικ. 159, [544], 556¹ 559² καὶ ³ (Νόμ. 206).

Ἔτεροι, δευτερευούσης σημασίας, διατάξεις τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς δικονομίας, ἀφορῶσαι εἰς τὴν περιστολὴν τῆς στρεψοδικίας καὶ τῆς παρελκύσεως τῶν δικῶν, εἶνε αἱ περὶ ποινῶν ἐπιβλητέων ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ εἰς τὸν ἡττώμενον, ἐφ' ὠρισμένων παρεμπιπτόντων, διάδικον (ἐπὶ ἀπορρίψεως τῆς αἰτήσεως περὶ ἐξαιρέσεως δικαστικοῦ τινος [πολ. δικ. 45], ἐπὶ ἀπορρίψεως τῆς ἐνστάσεως περὶ μὴ γνησιότητος ἐγγράφου ἢ ἐν ἀποτυχίᾳ τῆς ἐπὶ πλαστότητι προσβολῆς [πολ. δικ. 448, 461]) καὶ εἰς τὸν ἀσκήσαντα ἀγωγὴν κακοδικίου ἢ τριτανακοπὴν κατ' ἀποφάσεως καὶ ἡττηθέντα (πολ. δικ. 64, 243)· ἔτι δὲ αἱ διατάξεις περὶ παραβόλων κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν ἐνδίκων μέσων (πολ. δικ. 772, 795, 823) καὶ τῆς ἀγωγῆς κακοδικίου κατὰ τὸν Νόμον 407 (ἄρθρ. 15).

Εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς παρελκύσεως τῶν δικῶν ἀφορᾷ καὶ ὁ Νόμος ΓΩΖ', δι' οὗ εἰσήχθησαν περιορισμοὶ ὥς πρὸς τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν μὴ ὀριστικῶν ἀποφάσεων.

¹²⁾ Πρβλ. τὸν Νόμον ΓΥΟΖ' ὥς πρὸς τὴν πρότασιν τῆς ἀνηλικιότητος, τὸν Νόμον ΓΨΟΘ' ὥς πρὸς τὴν πρότασιν δικονομικῆς τινος ἀκυρότητος, τὸν Νόμον ΓΦΟΓ' ὥς πρὸς τὴν διαδικασίαν ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν ἐκ συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων εἰς διαταγὴν.

¹³⁾ Πρβλ. λ. χ. Bayer Vorträge § 12 B., Linde Lehrbuch des deutschen gemeinen Zivilprozesses § 143, Wetzell System des ordentlichen Zivilprozesses § 13 ἐν ἀρχῇ καὶ § 43 σημ. 25 α, Οἰκονομίδου Ἐγχειρ. § 75 σημ. 2.

Περὶ τὸν κύκλον τοῦτον τῶν ἰδεῶν στρέφεται εἰσέτι ἰδίᾳ ὁ Wach (πρὸβλ. Vorträge σελ. 54 [Β' ἔκδ.] καὶ Grundfragen und Reform des Zivilprozesses [1914] σελ. 22 κεξ.).

¹⁴⁾ Πρὸβλ., ἐν σχέσει πρὸς τὰ κατωτέρω ἐν τῷ κειμένῳ λεγόμενα, ἰδίᾳ τοὺς ἐξῆς: R. Schmidt Lehrbuch des d. ZPRechts (1910) § § 63, 68, 70, 71, 53, Kleinfeller Lehrbuch des d. ZPRechts § § 56 καὶ 57, Hellwig System des d. ZPRechts § § 140, 141, 142, Pollak System des österr. ZPRechts § 83.

¹⁵⁾ Πρὸβ. ἰδίᾳ Kohler Der Prozess als Rechtsverhältniss § 4, Klein Pro futuro σελ. 11 κεξ.

Ἐναντίον τῆς ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ δικαστοῦ κατὰ τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου τῆς διαφορᾶς προετάθη, — πλὴν τῶν κατωτέρω ἐν τῷ κειμένῳ ἐπιχειρημάτων περὶ τοῦ ἐπιβλαβοῦς, ἀπὸ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐν γένει ἀπόψεως, τῆς ἐπαυξήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ, — καὶ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι διὰ τοῦ λεγομένου συστήματος τῆς συζητήσεως προσδοκᾶται ἀσφαλεστέρα καὶ εὐστοχωτέρα ἢ συγκέντρωσις τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου.

Ὑπὸ τὸ κράτος, — ὑπεστηρίχθη, — τῆς ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ δικαστοῦ, ὁ διάδικος, ἀναρτῶν τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δικαστικῆς ἐπικουρίας καὶ ἀντιλήψεως, ἐνεργεῖ χαλαρώτερον. Τοῦναντίον, ἐὰν οἱ διάδικοι γινώσκωσιν, ὅτι αὐτοὶ ἀποκλειστικῶς φέρουσι τὴν εὐθύνην διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου, δύναται τις εὐλόγως νὰ προσδοκᾷ, ὅτι οὗτοι, ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ἐντείνουν τὰς δυνάμεις αὐτῶν πρὸς διαφώτισιν τοῦ δικαστοῦ, ἑκάτερος ἀπὸ τῆς ὀφελούσης αὐτὸν ἀπόψεως, καὶ διὰ τοῦ ἀμοιβαίου ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους συζητήσεως ὑποβάλλουσι τὸ πραγματικὸν ὕλικόν ὡς οἶόν τε πλήρες (πρὸβ. ἰδίᾳ R. Schmidt Lehrbuch des d. ZPRechts (1910) σελ. 420).

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο μετεχειρίσθην καὶ ἐγὼ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀρχῆς τῆς συζητήσεως ἐν παλαιότερᾳ τινὶ πραγματείᾳ μου (Περὶ τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως, σελ. 56) ἀλλ' εὐλόγως ἀντετάχθη, ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ νομοθετικοῦ τούτου σκοποῦ ὑποθέτει παρὰ τοῖς διαδίκοις ἀκριβῆ συνείδησιν τῶν οὐσιωδῶν διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς διαφορᾶς στοιχείων, ἔτι δὲ τὴν ἱκανότητα ὅπως ὑποβάλωσι ταῦτα εἰς τὸν δικαστήν· ὅπερ δὲν συμβαίνει πάντοτε. Ὑπὸ τὸ καλούμενον σύστημα τῆς συζητήσεως οἱ ἄποροι διάδικοι, οἱ ἄνευ δικηγόρου παριστάμενοι, μειονεκτοῦσι σοβαρῶς τῶν δυνατῶν ἀντιδίκων. Ἐκτὸς τούτου τὴν σήμερον, ὅτε διὰ τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τῶν συναλλαγῶν αἱ ἀστικαὶ ἔννομοι σχέσεις κατέστησαν τοσοῦτον πολὺπλοκοι, ἡ ἀκριβὴς συλλογὴ τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου ὑπερβαίνει πολυτάκις καὶ τῶν δικηγόρων καὶ τῶν διαδίκων τὰς δυνάμεις καὶ ἀπαιτεῖ καὶ τοῦ δικαστηρίου τὴν σύμπραξιν.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπόρροια τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων ἂν θεωρηθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς συζητήσεως, (τοιαύτη εἶνε λ.χ. ἡ ἀντίληψις τοῦ Reinhold ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ Die Lehre von dem Klaggrunde, der Einreden und der Beweislast § 6), ὁ περιορισμὸς τοῦ δικαστοῦ εἰς μόνους τοὺς ὑπὸ τῶν διαδίκων προταθέντας ἰσχυρισμοὺς καὶ εἰς μόνας τὰς ὑπὸ τῶν διαδίκων προταθείσας ἀποδείξεις στηρίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ βάσεως ψυχολογικῶς ἐσφαλ-

μένης. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ὁσάκις ὁ διάδικος δὲν προτείνει ὠφελιμὸν τι εἰς ἑαυτὸν γεγονός, ἢ δὲν προτείνει χρησίμην τινὰ ἀπόδειξιν, πράττει τοῦτο, διότι θέλει ὅπως ὁ δικαστὴς μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, διότι θέλει ὅπως ὁ δικαστὴς μὴ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀπόδειξιν.

Ἀλλὰ τοῦτο ἄρᾳ γε δεικνύει ἢ καθ' ἡμέραν πείρα; Δὲν δεικνύει τὸναντίον, ὅτι αἱ τοιαῦται παραλείψεις τῶν διαδίκων ἀφορμὴν ἔχουσι συνήθως οὐχὶ τὸ ὅτι ὁ διάδικος ἠθέλησεν ὅπως μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν οἱ παραλειφθέντες ἰσχυρισμοὶ καὶ αἱ παραλειφθεῖσαι ἀποδείξεις, ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ διάδικος εἴτε ἐξ ἀβλεψίας δὲν ὑπέβαλε τούτους, εἴτε διότι ἐσφαλμένως ὑπέλαβεν, ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀξίαν τινὰ διὰ τὴν δίκην; (Klein Pro futuro σελ. 15 κέξ.).

Ὁ Klein ἐξήτασε τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, ἀναπτύξας ἀκριβέστερον θεωρίαν, ἐκφρασθεῖσαν ἤδη πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Kohler (Der Prozess als Rechtsverhältniss σελ. 17 κέξ.).

Ὑπὸ τὸ σύστημα, ὅτι ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ δικάζῃ secundum allegata partium, — παρετήρησεν, — οἱ διάδικοι δύνανται κατ' ἀρέσκειαν νὰ ἐξαιρῶσιν ἐκ τοῦ ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ὑποβλητέου ὕλικου ὅσα ἂν θέλωσι πραγματικὰ γεγονότα καὶ νὰ ἀπαιτῶσι παρὰ τοῦ δικαστοῦ, ὅπως ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις, ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ οὕτω συλλεγέντος ὕλικου, δὲν δύναται, φυσικῶς τῷ λόγῳ, νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οὕτω δέ ἡ δεσποτεία τῶν διαδίκων ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς δίκης ἀναλύεται κατ' ἀκρίβειαν εἰς τὸ δικαίωμα αὐτῶν τοῦ νὰ ἄγωσι τὸν δικαστὴν εἰς τὴν ἐκδοσιν πεπλανημένης ἢ ἀνακριβοῦς ἀποφάσεως.

Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο τῶν διαδίκων τοῦ νὰ ῥυθμίζωσιν αὐτοὶ τὸν βαθμὸν τῆς ὀρθότητος τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως οὐδαμῶς ταυτίζεται πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ διαθέτειν τὰ ἀστικά αὐτῶν δικαιώματα, οὐδὲ δύναται τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπηρεάζειν τὸν δικαστὴν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐν τῇ ἐνασχέσει τῆς δικαστικῆς αὐτοῦ λειτουργίας νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῶν διαδίκων τοῦ διαπλάττειν κατ' ἀρέσκειαν τὰς ἀστικάς αὐτῶν ἐννόμους σχέσεις.

Ἡ δεσποτεία τῶν διαδίκων ἐπὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποφάσεως, ἐξακολουθεῖ ὁ Klein, δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, κατ' ἀκρίβειαν, μόνον ἐὰν δεχθῶμεν τὴν δίκην καὶ ὡς μέσον, δι' οὗ οἱ διάδικοι διαπλάττουσι τὰς ἀστικάς αὐτῶν ἐννόμους σχέσεις. Ἀλλ' εἶνε ἄρᾳ γε οὗτος τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ὁ σκοπός; Εἶνε ἄρᾳ γε τὰ πολιτικά δικαστήρια καθιδρυμένα, ὅπως οἱ ἰδιῶται χρησιμοποιῶσιν αὐτὰ πρὸς παραγωγὴν, ἀπόσβεσιν καὶ τροποποίησιν δικαιωμάτων; (Klein Pro futuro σελ. 13).

Ὡστε τὸ μόνον σπουδαῖον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς λεγομένης ἀρχῆς τῆς συζητήσεως εἶνε τὸ ἐν ἀρχῇ ἐκτεθὲν περὶ τοῦ ἐπιβλαβοῦς τυχόν, ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως, τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ πολιτικοῦ δικαστοῦ.

¹⁶⁾ Πρβ. Kohler Der Prozess als Rechtsverhältniss σελ. 28, Klein Pro futuro σελ. 30.

¹⁷⁾ Πρβλ. ἰδίᾳ Klein Pro futuro σελ. 81 κέξ., Neukamp Gutachten über die Frage der Abgrenzung von Richterrecht und Parteibetrieb im

Zivilprozesse (γνωμοδότησις ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ Κτ' Συνέδριον τῶν Γερμανῶν Νομικῶν [Deutscher Juristentag]) § 5 I, Skedl oesterr. ZPRecht § 4.

Ὁ R. Schmidt (Lehrbuch des d. ZPRechts § 53 II) θεωρεῖ τὸ ζήτημα, ἂν ἡ τυπικὴ διεύθυνσις τῆς διαδικασίας πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὸν δικαστὴν ἢ εἰς τοὺς διαδίκους, ὡς ζήτημα σκοπιμότητος: «Ὁ νομοθέτης πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος δέον νὰ ὑπολογίζῃ ἐκάστοτε, τίνας ἢ πρωτοβουλία ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον σταδίοις τῆς δίκης ἐγγυᾶται κατὰ τὰς ἀνθρωπίνους προβλέψεις τὴν μετὰ μείζονος ἀπλότητος, ταχύτητος καὶ ἀσφαλείας μετάβασιν εἰς τὴν ἀμέσως ἐπομένην διαδικαστικὴν πράξιν». Ἀλλὰ κατὰ τὰς σκέψεις ταύτας εὐλόγως παρατηρήθη ὑπ' ἄλλων (Neukamp op. cit. § 5 II), ὅτι τὰ οὐσιωδῶς διάφορα ἐλατήρια, τὰ κινοῦντα τοὺς μετέχοντας τῆς πολιτικῆς δίκης, ἐνδεικνύουσι καὶ ἐνταῦθα τὸν δικαστὴν ὡς προκριτέον· διότι ὁ μὲν δικαστὴς θὰ ἔχῃ πάντοτε τὸ ὑπηρεσιακὸν καθήκον τῆς ταχείας διεξαγωγῆς τῆς δίκης, οἱ δὲ διάδικοι δὲν ἔχουσι πάντοτε ἀμφοτέρω τὸ συμφέρον τῆς ἐπισπεύσεως αὐτῆς: «Καὶ ἂν ἔτι ὁ ἕτερος τῶν διαδίκων, κατὰ κανόνα ὁ ἐνάγων, ἔχῃ συμφέρον ὅπως τύχῃ ταχέως τῆς δικαστικῆς προστασίας, ὅπως ἄρα περατωθῇ ταχέως ἡ δίκη, ὁ ἀντίδικος αὐτοῦ, κατὰ κανόνα ὁ ἐναγόμενος, ἔχει τὸ ἀντίθετον συμφέρον· ζητεῖ διὰ τοῦτο νὰ ἀναβάλῃ, ὅσον τὸ δυνατόν, τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀποφάσεως καὶ σχεδὸν πάντοτε θὰ εὐρίσκῃ μέσα καὶ μεθόδους, ὅπως παραλύσῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ, ὡςάκις οὗτος εἶνε ὁ κινῶν τὴν διαδικασίαν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἀποκλείεται, ὡςάκις ἡ διεύθυνσις τῆς διαδικασίας εὐρίσκεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δικαστοῦ».

¹⁸⁾ Ὅρα τοὺς ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει μνημονευομένους· πρβλ. προσέτι Pollak Richterbetrieb und Parteibetrieb ἐν Zeitschrift für deutschen Zivilprozess Τόμ. ΛΑ' (1903) σελ. 419 κεξ. καὶ Tissier Le centenaire du Code de procédure et les projets de réforme σελ. 44.

Ἐνδοιασμοὺς δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ ἐνταῦθα κυρίως ἡ ἄποψις, ἂν συμφέρον ὅπὸ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἢ τοιαύτη ἐπέκτασις τῆς δικαστηριακῆς ἐξουσίας. Περὶ τούτου πρβλ. τὰς ἐν τῷ κειμένῳ §§ 12 κέπ.

¹⁹⁾ Πρβλ. Neumann Kommentar zu den [österreichischen] Zivilprozessgesetzen I σελ. 747 κεξ., Skedl op. cit. §§ 3 κεξ.

²⁰⁾ Skedl op. cit. § 3 σημ. 27.

²¹⁾ Οὕτω, κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν (§ § 304, 305), ὁ διάδικος δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπίδειξιν τῶν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐγγράφων: α') ἂν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἀφορᾷ εἰς ὑποθέσεις τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου· β') ἂν ὁ διάδικος διὰ τῆς ἐπιδείξεως τοῦ ἐγγράφου ἤθελε παραβιάσει ὑποχρέωσιν τιμῆς (eine Ehrenpflicht)· γ') ἂν ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ ἐγγράφου ἤθελε προκαλέσει αἰσχύνην τοῦ διαδίκου ἢ τρίτων, ἢ ἤθελεν ἐπισύρει τὸν κίνδυνον ποινικῆς καταδίωξεως· δ') ἂν ὁ διάδικος διὰ τῆς ἐπιδείξεως τοῦ ἐγγράφου ἤθελε παραβιάσει ὑποχρέωσιν ἐχεμυθίας ἀνεγνωρισμένην ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἥς δὲν ἐλύθη ἰσχυρῶς, ἢ μυστικὸν τέχνης ἢ ἐπιτηδεύματος· ε') ἂν ὑπάρχωσιν ἕτεραι ἐπίσης σπουδαῖαι αἰτίαι, δικαιολογοῦσαι τὴν ἀρνήσιν τῆς ἐπιδείξεως. Ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων ἐγγράφων δὲν δύναται ὁ κατέχων διάδικος νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπίδειξιν, ἐὰν αὐτὸς

οὗτος ἐπεκαλέσθη αὐτά, ἢ ἐὰν κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἔχη ὑποχρέωσιν ἀποδόσεως ἢ ἐπιδείξεως τοῦ ἐγγράφου πρὸς τὸν ἀντίδικον, ἢ, τέλος, ἐὰν τὸ ἐγγράφον κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἦνε κοινὸν ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων.

Ὡστε κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τις τῶν ἀνωτέρω ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, ὁ διάδικος ὑποχρεοῦται κατὰ κανόνα εἰς ἐπίδειξιν τῶν ἐν τῇ κατοχῇ αὐτοῦ χρησίμων διὰ τὴν δίκην ἐγγράφων. Τούναντίον ὁ τρίτος ὑποχρεοῦται εἰς ἐπίδειξιν μόνον ὅσας ὑφίσταται τοιαύτη ὑποχρέωσις αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον, ἢ ἂν τὸ ἐγγράφον κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἴνε κοινὸν διὰ τοῦτον καὶ διὰ τὸν ἀποδεικνύοντα (Αὐστρ. δικ. § 308).

Τέλος, κατὰ τὴν § 369 τῆς Αὐστρ. δικ., ὁ διάδικος ὁ κατέχων ἀντικείμενόν τι αὐτοψίας ὑποχρεοῦται εἰς ἐπίδειξιν αὐτοῦ κατὰ τοὺς ὅρους τῶν §§ 304, 305, ἐγένετο δὲ δεκτὸν (πρὸβλ. Schauer Σχόλ. 1 ὑπὸ § 369 Αὐστρ. δικ.), ὅτι ὡς πρὸς τοὺς τρίτους ἐφαρμόζεται κατ' ἀναλογίαν ἡ § 308 Αὐστρ. δικ.

Ἰδιαίτεραι δὲ διατάξεις ἰσχύουσιν ἐπὶ ἐπιδείξεως ἐγγράφων ἢ ἀντικειμένων αὐτοψίας κατεχομένων ὑπὸ Ἀρχῆς τινος ἢ συμβολαιογράφου (Αὐστρ. δικ. §§ 183³, 301, 369).

22) Αὐστρ. δικ. § 321: «Ὁ μάρτυς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν μαρτυρίαν: 1) ἐπὶ ἐρωτημάτων, ἢ ἐφ' ὧν ἀπάντησις θὰ προεκάλει αἰσχύνην ἢ θὰ ἐπέσυρε τὸν κίνδυνον ποινικῆς καταδιώξεως κατὰ τοῦ μάρτυρος, τοῦ συζύγου αὐτοῦ ἢ προσώπου, πρὸς ὃ ὁ μάρτυς διατελεῖ ἐν συγγενείᾳ ἢ κηδεστίᾳ κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἢ μέχρι καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ ἐκ πλαγίου ἢ πρὸς ὃ συνδέεται δι' υἱοθεσίας ἢ κηδεμονίας ἢ ἐπιτροπείας· 2) ἐπὶ ἐρωτημάτων, ἢ ἐφ' ὧν ἀπάντησις θὰ συνεπέφερεν ἄμεσον περιουσιακὴν βλάβην εἰς τὸν μάρτυρα ἢ εἰς τι τῶν ἐν τῷ ἀριθ. 1 προσώπων· 3) περὶ πραγματικῶν γεγονότων, περὶ ὧν ὁ μάρτυς δὲν δύναται νὰ μαρτυρήσῃ χωρὶς νὰ προσβάλλῃ ἀνεγνωρισμένην ὑπὸ τοῦ Κράτους ὑποχρέωσιν ἐχεμυθίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἐλύθη ἐγκύρως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης· 4) περὶ πραγματικῶν γεγονότων, ἅτινα ὁ διάδικος ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν μάρτυρα ὡς δικηγόρον· 5) ἐπὶ ἐρωτημάτων, ἐφ' ὧν ὁ μάρτυς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ χωρὶς νὰ ἀποκαλύψῃ μυστικὸν τέχνης ἢ ἐπιτηδεύματος.—Ὁ μάρτυς δύναται ἐν ταῖς περιπτώσεσι τῶν ἀριθ. 1 καὶ 2 νὰ ἀρνηθῇ τὴν μαρτυρίαν καὶ ἂν ἔτι ὁ γάμος, δι' οὗ συνέστη ἡ πρὸς τοὺς αὐτόθι μνημονευομένους σχέσις τοῦ μάρτυρος, δὲν ὑφίσταται πλέον».

Αὐστρ. δικ. § 322: «Δι' ἀπειλουμένην περιουσιακὴν βλάβην δὲν συγχωρεῖται ἡ ἀρνήσις τῆς μαρτυρίας: περὶ τῆς καταρτίσεως καὶ τοῦ περιεχομένου δικαιοπραξιῶν, εἰς ἃς προσελήφθη τις ὡς μάρτυς· περὶ πραγματικῶν γεγονότων, ἀφορώντων εἰς τὰς ἐκ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενειακῆς σχέσεως προερχομένας περιουσιακὰς ὑποθέσεις· περὶ γεννήσεων, γάμων καὶ θανάτων τῶν ἐν τῇ § 321 ἀριθ. 1 μνημονευομένων οἰκειῶν· περὶ πράξεων, ἃς ὁ μάρτυς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἀμφισβητούμενην ἔννομον σχέσιν ἐνήργησεν ὡς δικαιοπάροχος ἢ ἀντιπρόσωπός τινος τῶν διαδίκων».

Αὐστρ. δικ. § 380¹: «Αἱ διατάξεις περὶ τῆς ἐμμαρτύρου ἀποδείξεως ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς ἀπόδειξιν ἐξετάσεως τῶν διαδίκων, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ τμήματι τούτῳ δὲν περιέχονται διάφοροι διατάξεις. Ἀλλὰ δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἀρνήσις τῆς ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐξεταστέου διαδίκου, διὰ τὴν ἐν § 321 ἀριθ. 2 αἰτίαν».

²³⁾ Αυστρ. δικ. § 320: «Δέν δύνανται νά ἐξετασθῶσιν ὡς μάρτυρες: 1) οἱ ἀνίκανοι πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν ἢ πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἀποδεικτέου πράγματος κατὰ τὸν χρόνον, εἰς ὃν ἀναφέρεται ἡ μαρτυρία· 2) κληρικοὶ ὡς πρὸς τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτοῖς ἐν τῇ ἐξομολογήσει ἢ ἄλλως καλυπτόμενα ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀπορρήτου· 3) δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐὰν διὰ τῆς μαρτυρίας αὐτῶν ἤθελον παραβῇ τὴν ἐπιβεβλημένην αὐτοῖς ὑποχρέωσιν ἐχεμυθίας, ἐφ' ὅσον δέν ἐλύθησαν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου αὐτῶν».

Αυστρ. δικ. § 372: «Διάδικοι δέν δύνανται νά ἐξετασθῶσι πρὸς ἀπόδειξιν, ἂν ὡς πρὸς τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν συντρέχη τις τῶν αἰτιῶν ἀποκλεισμοῦ τῶν §§ 320 (ὄρα ἀνωτέρω) καὶ 336 ἐδ. 1 (ἂν κατεδικάσθησαν δηλ. ἐπὶ ψευδορκία ἢ ψευδομαρτυρία, ἂν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν δέν συνεπλήρωσαν τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἂν ἔνεκα ἐλλειπούσης διανοητικῆς ὥριμότητος ἢ ἔνεκα διανοητικῆς ἀδυναμίας μὴ ἔχωσιν ἀποχωρῶσαν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς βαρύτητος τοῦ ὅρκου)».

²⁴⁾ Ἐκ τῆς διατυπώσεως τῆς § 130 τῆς Αυστρ. δικ. θὰ ἡδύνατό τις νά ἀχθῇ εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι ὁ κατ' αἵτησιν διαδίκου τινὸς ὁρισμὸς τῆς δικασίμου ἀποτελεῖ κατὰ τὴν Αὐστριακὴν δικονομίαν τὸν κανόνα. Ἀλλ' ἀπλῇ παρατήρησις τῶν ἐν τῇ σχετικῇ ὑποσημειώσει τῆς ἐκδόσεως τοῦ Schauer μνημονευομένων πολυαρίθμων ἐξαιρέσεων πείθει, ὅτι, μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς πρώτης δικασίμου, τὸν κανόνα ἀποτελεῖ οὐχὶ ὁ κατ' αἵτησιν, ἀλλ' ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος ὁρισμὸς τῶν περαιτέρω δικασίμων. Πρὸβλ. καὶ Neumann Kommentar I σελ. 690 (β' ἐκδ.).

²⁵⁾ Αυστρ. δικ. §§ 272, 266², 267, 315, 327.

²⁶⁾ Αυστρ. δικ. §§ 292—296, 299, 310—312.

²⁷⁾ Πρὸβλ. ἰδίᾳ Skedl Das österreichische ZP Recht I σελ. 36 κεξ.

²⁸⁾ Αυστρ. δικ. § 44: «Ἐὰν πραγματικοὶ ἰσχυρισμοὶ ἢ ἀποδείξεις προταθῶσιν ὑπὸ περιστάσεις, ἐξ ὧν τὸ δικαστήριον σχηματίζει τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ διάδικος ἦτο εἰς θέσιν νά προτείνῃ αὐτοὺς ἐνωρίτερον, διὰ δὲ τῆς συγχωρήσεως τῆς τοιαύτης προτάσεως ἐπιβραδύνεται ἡ ἐκδίκασις τῆς διαφορᾶς, τὸ δικαστήριον δύναται, κατ' αἵτησιν ἢ αὐτεπαγγέλτως, νά ἐπιβάλλῃ τὰς δικαστικὰς δαπάνας καθόλου ἢ ἐν μέρει εἰς τὸν διάδικον, τὸν ποιήσαντα τὴν τοιαύτην πρότασιν, καὶ ἂν ἔτι οὗτος ἐξέλθῃ ἐκ τῆς δίκης νικητής.—Τοῦτο ἰσχύει ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰς προτάσεις ἰσχυρισμῶν καὶ ἀποδείξεων, ὅσαι ἔδει νά περιληφθῶσιν ἤδη ἐν προπαρασκευαστικῷ δικογραφήματι, ὑποβληθέντι ὑπὸ τοῦ νικήσαντος διαδίκου, καὶ ὃν ἢ βραδυτέρα πρότασις ἐπὶ νενέγκε παρέλκυσιν τῆς συζητήσεως ἢ τῆς ἐκδικάσεως τῆς διαφορᾶς».

Συναφὴς εἶνε καὶ ἡ διάταξις τῆς § 48 τῆς Αὐστριακῆς δικονομίας.

²⁹⁾ Αυστρ. δικ. § 179¹. «Οἱ διάδικοι δύνανται μέχρι τοῦ πέρατος τῆς προφορικῆς συζητήσεως νά προτείνωσι νέους πραγματικὸς ἰσχυρισμοὺς καὶ ἀποδείξεις, ἀφορῶντας εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς. Τὸ δικαστήριον ὅμως δύναται, κατ' αἵτησιν ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος, νά κηρύξῃ ἀπαράδεκτον τὴν τοιαύτην πρότασιν, ἐὰν οἱ νέοι ἰσχυρισμοὶ καὶ ἀποδείξεις προφανῶς πρὸς παρέλκυσιν τῆς δίκης δέν

»προϋτάθησαν ἐνωρίτερον, ἢ δὲ συγχώρησις αὐτῶν ἤθελεν οὐσιωδῶς ἐπιβραδύνει
»τὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς».

Παραπλήσιαι διατάξεις, μετὰ τινος μείζονος αὐστηρότητος, περιέχονται καὶ ἐν ταῖς §§ 181² καὶ 278² τῆς Αὐστριακῆς δικονομίας.

Ἔτι δὲ αὐστηροτέρα εἶνε ἡ διάταξις τῆς § 263 Αὐστρ. δικ. περὶ τῶν πραγματικῶν ἰσχυρισμῶν, ἀποδείξεων κλπ.. ὅσοι, ἐν ᾧ ἔδει νὰ προταθῶσι κατὰ τὴν διαταχθεῖσαν «προπαρασκευαστικὴν» διαδικασίαν, προετάθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν κυρίαν προφορικὴν συζήτησιν.

³⁰⁾ Αὐστρ. δικ. § 275: «Ἀποδείξεις, προταθεῖσαι ὑπὸ τῶν διαδίκων, ἅς ὁμως
»τὸ δικαστήριον κρίνει ὡς ἐπουσιώδεις, δεόν νὰ ἀπορρίπτονται ὑπὸ τούτου
»ῥητῶς. — Τὸ δικαστήριον δύναται κατ' αἵτησιν ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος νὰ ἀρνηθῇ
»τὴν λήψιν προταθεισῶν ἀποδείξεων, ἐὰν σχηματίσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι αἱ ἀπο-
»δείξεις προϋτάθησαν μόνον πρὸς παρέλκυσιν τῆς δίκης».

Συναφὴς εἶνε καὶ ἡ διάταξις τῆς § 279 Αὐστρ. δικ., καθ' ἣν «ἐὰν τὴν λήψιν
»τῆς ἀποδείξεως παρακωλύῃ ἐμπόδιον ἀορίστου διαρκείας, ἢ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία
»περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀποδείξεως, ἢ ἐπὶ ἀποδείξεων ληπτέων
»ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, τὸ δικαστήριον ἐν τῷ περὶ ἀποδείξεως βουλεύματι ὀφείλει,
»γενομένης αἰτήσεως, νὰ ὀρίσῃ προθεσμίαν, ἥς παρελθούσης ἀπράκτου ἐξακο-
»λουθεῖ ἡ συζήτησις τῇ αἰτήσῃ τινὸς τῶν διαδίκων, ἀδιαφόρως πρὸς τὴν τυχόν
»ἐκκρεμῇ ἔτι λήψιν τῶν ἀποδείξεων. — Κατὰ τὴν ἐξακολουθήσασιν τῆς συζητή-
»σεως ἡ ἀπόδειξις αὕτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ μόνον ὡςάκις δὲν ἐπιβρα-
»δύνεται ἐντεῦθεν ἡ διαδικασία». Πρβλ. καὶ Αὐστρ. δικ. §§ 285³, 309, 332²,
335, 365², 368³. Πάρατηρητέον ὅμως, ὅτι κατὰ τὴν § 531 Αὐστρ. δικ. ἐπιτρέ-
»πεται ἐπανάληψις τῆς διαδικασίας πρὸς λήψιν τῶν κατὰ τὴν § 279² ἀποκλει-
»σθεισῶν ἀποδείξεων, ἐὰν ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ προτέρᾳ διαδικασίᾳ προφανῶς
»θὰ συνεπῆγεν ἐπωφελεστέραν τῷ διαδίκῳ ἀπόφασιν.

Εἰς τὴν περιστολὴν τῆς στρεψοδικίας καὶ τῆς παρελκύνσεως τῶν δικῶν ἀφορῶσιν ὡσαύτως, πλὴν ἄλλων, αἱ ἐξῆς ἰδίαι διατάξεις τῆς Αὐστριακῆς δικονομίας:

α') αἱ διατάξεις, αἱ ἀπαγορεύουσαι τὴν δι' ἐνδίκων μέσων προσβολὴν ὠρι-
»σμένων «βουλευμάτων» (Beschlüsse· αἱ τοιαῦται πράξεις τοῦ δικαστοῦ ἀντι-
»στοιχοῦσί πως πρὸς τὰς ἡμετέρας μὴ ὀριστικὰς ἀποφάσεις), ἔτι δὲ (Αὐστρ. δικ.
§ 515) αἱ ὡς πρὸς ἕτερα βουλεύματα ἐπιτρέπουσαι ἐνδίκον μέσον («προσφυγὴν»
»Rekurs) μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοιοῦτο καθ' ἑτέρου βουλεύματος ἢ πρὸς
»ἔφεσιν καθ' (ὀριστικῆς) «ἀποφάσεως» (Urteil)· πρὸς ταύταις δὲ ἡ διάταξις, καθ'
»ἣν, καὶ ἐπιτρεπομένης τῆς κατὰ βουλεύματος προσφυγῆς, αὕτη δὲν ἔχει κατὰ
»κανόνα ἀνασταλτικὴν δύναμιν ipso jure, προσλαμβάνουσα τοιαύτην μόνον διὰ
»διατάξεως τοῦ οὗ προσεβλήθη τὸ βούλευμα δικαστοῦ, μετ' ἐκτίμησιν τῶν περι-
»στάσεων, καὶ διατασσομένων ἅμα τῶν τυχόν ἀναγκαίων ἀσφαλιστικῶν μέτρων
(Αὐστρ. δικ. § 524).

β') ἡ διάταξις, ἡ συγχωροῦσα κατὰ τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως οὐχὶ ἀνακοπήν,
»ἀλλὰ μόνον «ἀποκατάστασιν εἰς ἀκέραιον» δι' ἀπόλειψιν «ἐξ ἀπροόπτου ἢ ἀνα-
»ποτρέπτου συμβεβηκότος», ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν προσήκουσαν ἀντίστοιχον
»διαρρύθμισιν τῆς ἐν ἀπολείψει τοῦ ἑτέρου τῶν διαδίκων διαδικασίας (Αὐστρ. δικ.

§§ 146 κέπ. καὶ §§ 396 κέπ.)· ἔτι δὲ ἡ διάταξις, καθ' ἣν καὶ ἡ περὶ ἀποκαταστάσεως αἰτησις δὲν ἔχει ἐκ τοῦ νόμου ἀνασταλτικὴν δύναμιν, δύναται δὲ μόνον νὰ προσλάβῃ τοιαύτην διὰ διατάξεως τοῦ δικαστοῦ, ἐκτιμῶντος τὰς περιστάσεις (Αὐστρ. δικ. § 152).

γ') ἡ διάταξις, ἡ ἐπιτρέπουσα εἰς τὸν δικαστὴν νὰ ἐπιδικάσῃ ὑπὲρ τοῦ νικήσαντος διαδίκου, κατ' αἰτησὶν αὐτοῦ, καὶ ἀνάλογον ἀποζημίωσιν, (ἥς τὸ μέγεθος καθορίζεται καθ' ἀπλουσιότητα διὰ διαδικασίαν), ἐὰν κρίνῃ, ὅτι ὁ ἀντίδικος διεξήγαγε δίκην προφανῶς ἐκ κακοβουλίας (Αὐστρ. δικ. §§ 408, 273).

δ') αἱ διατάξεις περὶ ἐπιβολῆς τῶν λεγομένων «ποινῶν στρεψοδικίας» (Mutwillensstrafen) καὶ «ποινῶν τάξεως» (Ordnungsstrafen) ἐπὶ στρεψοδίκου ἀμφοτερότητος τῆς γνησιότητος ἐγγράφου (Αὐστρ. δικ. § 313), ἐπὶ στρεψοδίκου ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς «ἀναθεωρήσεως» (Αὐστρ. δικ. § 512) καὶ ἐνίοτε τῆς «προσφυγῆς» (Αὐστρ. δικ. § 528), καὶ ἐπὶ ἐτέρων θεμάτων (ὅρα ταῦτα ἐν Schauer σχολ. ὑπὸ § 220 Αὐστρ. δικ.).

³¹⁾ Πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ πραγματικοῦ ὕλικου: Οὐγγρ. δικ. §§ 225-8, 288, 325-7, 340, 350, 368· ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τῆς διαδικασίας: Οὐγγρ. δικ. §§ 140, 142, 150, 191, 192, 238—242· ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποδείξεων: Οὐγγρ. δικ. §§ 270, 318, 320, 376· ὡς πρὸς τὴν καταπολέμησιν τῆς στρεψοδικίας Οὐγγρ. δικ. §§ 221, 222 κλπ.

³²⁾ R. Schmidt Lehrbuch des d. ZPRechts (1910) §§ 5, 18, 19. Τοῦ αὐτοῦ Prozessrecht und Staatsrecht σελ. 30 κξ.

³³⁾ Πρὸς τὴν ιδίαν R. Schmidt Die Neuerungen im Zivilprozessrecht (Nachtrag zur ersten Auflage seines Lehrbuchs des d. Zivilprozessrechts, 1910) σελ. 12 κξ.

³⁴⁾ Simantiras Die Ideen Kleins und die Zivilprozessreform in Griechenland ἐν Festschrift für Franz Klein zu seinem 60ten Geburtstage 24 April 1914, σελ. 261 κξ.

³⁵⁾ Montesquieu De l'Esprit des Lois βιβλ. ΙΑ' κεφ. 5'.

³⁶⁾ Πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Le Temps» τῆς 13 μέχρι 19, 24, 26, 29, 31 Ὀκτωβρίου, 3, 17, 24 Νοεμβρίου καὶ 9 Δεκεμβρίου 1913.

³⁷⁾ Δὲν θὰ ἔλεγεν ἀλήθειαν ὁ ἀρνούμενος τὴν καὶ παρ' ἡμῶν ὑπαρξίν δυσφορίας τινὸς τῆς κοινωνίας διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν. Τεκμήριον δὲ τῆς τοιαύτης δυσφορίας εἶνε, πλὴν ἄλλων, καὶ ὁ ἐσχάτως ψηφισθεὶς νόμος περὶ συστάσεως ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων (Νόμ. 184 τῆς 26 Μαρτίου 1914), ὅστις ἠθέλησε διὰ τῶν περὶ διαιτησίας διατάξεων αὐτοῦ (ἄρθρ. 40-53) νὰ πληρώσῃ ὅπωςδήποτε τὴν ἰδιαζόντως ἐπείγουσαν ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων κοινωνικὴν ἀνάγκην τῆς ταχείας διαλύσεως τῶν διαφορῶν.

³⁸⁾ Klein Zeit- und Geistesströmungen im Prozesse (Vortrag gehalten in der Gehe-Stiftung zu Dresden am 9 November 1909) σελ. 24.

³⁹⁾ Πρὸς τὴν εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ συνελθόν κατὰ τὸ ἔτος 1912 Συνέδριον τῶν Γερμανῶν Νομικῶν ὑποβληθεῖσαν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνωμοδότησιν

τοῦ Gerland, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ μνημονευόμενας γνώμας νομικῶν συνεδρίων καὶ συλλόγων, συζητήσεις ἐν κοινοβουλίοις καὶ συγγραφὰς καὶ διατριβὰς ἐπιστημόνων (Gerland Gutachten über die Frage: Was kann geschehen, um bei der Ausbildung (vor oder nach Abschluss des Universitätsstudiums) das Verständniss der Juristen für psychologische, wirtschaftliche und soziologische Fragen in erhöhtem Masse zu fördern). Πρὸς καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος γνωμοδότησιν τοῦ Ehrlich κατὰ τὸ αὐτὸ Συνέδριον καὶ τὰς συζητήσεις τοῦ Συνεδρίου τούτου, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἀγόρευσιν καὶ τὰς προτάσεις τοῦ Hanausek.

Ὁ Gerland ἐν τῇ γνωμοδοτήσει αὐτοῦ κρίνει ἀναγκαίαν ἰδίᾳ:

α') τὴν ψυχολογικὴν καὶ οἰκονομικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νομικῶν διὰ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παρακολουθήσεως ψυχολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν μαθημάτων (θεωρητικῆς ψυχολογίας, κοινωνικῆς οἰκονομικῆς [Volkswirtschaftslehre], ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς [Privatwirtschaftslehre] κλπ.), ἔτι δέ, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἀποφοίτησιν, τὴν συμπλήρωσιν τῆς μορφώσεως διὰ σειρᾶς παραδόσεων (Fortbildungskurse) ἐπὶ θεμάτων τῆς δικαστηριακῆς ἰδίᾳ ψυχολογίας (forensische Psychologie) καὶ ἐπὶ ἐιδικῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐπισκέψεις ἐργοστασίων κλπ.

β') τὴν ὑπὸ τῶν νομικῶν δοκίμων (Referendare) δι' ἐιδικῆς διδασκαλίας ἐκμάθῃσιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τηροῦνται τὰ ἐμπορικὰ βιβλία καὶ συντάσσονται οἱ ἐμπορικοὶ ἰσολογισμοί, ὥς καὶ τὴν ἐκμάθῃσιν τῆς κατανοήσεως σχεδιογραφημάτων.

γ') τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίαν τοῦ δικαίου οὕτως, ὥστε, πρὸς τῇ ἐξευρέσει τοῦ καθαρῶς νομικοῦ περιεχομένου τῶν διατάξεων, νὰ μὴ παραλείπηται ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἄποψις.

δ') τὴν πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν δικαστικῶν καθηκόντων πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν μελλόντων δικαστῶν οὐχὶ μόνον παρὰ τοῖς διαφόροις Δικαστηρίοις καὶ ταῖς Εἰσαγγελίαις ἐκ περιτροπῆς, μάλιστα δὲ παρὰ τῷ κατωτάτῳ μονοπροσώπῳ Δικαστηρίῳ, παρ' ᾧ κυρίως παρέχεται ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀμέσου καὶ συνηθεστάτης ἐπαφῆς πρὸς τὰς λαϊκὰς τάξεις, ἀλλὰ καὶ παρὰ δικηγόρῳ, κατὰ τὸ δυνατόν δέ, ἐν νομικῇ καθαρῶς ἐνασχολήσει, παρὰ τοῖς ἐμπορικοῖς, γεωργικοῖς, χειροτεχνικοῖς καὶ ἐργατικοῖς ἐπιμελητηρίοις, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τινι διοικητικῇ ὑπηρεσίᾳ.

Διὰ τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως ὁ μέλλων δικαστὴς λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δρῶντος ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς δικαιοσύνης ὁργάνου τοῦ Κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δικαζομένου ἰδιώτου καὶ τοῦ αἰτοῦντος τὴν δικαστικὴν προστασίαν· λαμβάνει πρὸς τούτοις ἀφορμὴν νὰ ψηλαφήσῃ τὰ συμφέροντα τὰ τε ἀτομικὰ τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὰ κοινὰ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἐπαγγελματικῶν ομάδων, ἔτι δὲ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ δίκαιον οὐχὶ μόνον πρὸς ἐπ' ἀνόρθωσιν προσβολῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἄνευ τοιαύτης, ἀπλῶς πρὸς σύμφωνον τῷ δικαίῳ ῥύθμισιν τῶν βιωτικῶν σχέσεων.

Εἶνε εὐνόητον, ὅποσον ἡ ὑπὸ τὴν πολλαπλὴν ταύτην γωνίαν θεωρία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου εἶνε γόνιμος εἰς πρακτικὰ διδάγματα διὰ τὸν μέλλοντα δικαστήν.

Παρά τῷ δικηγόρῳ οὗτος εὐρίσκει τὴν ἀρίστην ἀφορμὴν ὅπως καταμάθῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐν τοῖς μυχιαιτάτοις αὐτῶν. «Διότι ὁ δικηγόρος εἶνε ἀντιπρόσωπος συμφερόντων· πρὸ τῶν ὁμμάτων δὲ αὐτοῦ ἐμφανίζονται γυμνὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων». Ἐκτὸς τούτου, «ὁ δικαστὴς μόνον ἐὰν ὑπῆρξεν αὐτὸς «διάδικος, ἢ ἀντιπρόσωπος ἢ παραστάτης διαδίκου, δύναται νὰ ἀναμετρήσῃ ἀκριβῶς τὰ ἐπὶ τοὺς διαδίκους ἀποτελέσματα τῶν ἑαυτοῦ πράξεων· καὶ μόνον ἐὰν αὐτὸς παρετήρησεν, ὅποσον εὐκόλως παράγονται αἱ πολιτικαὶ διαφοραὶ καὶ αἱ συγκρούσεις περὶ τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν, δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτὰς κατ' ἀξίαν· καὶ μόνον ὁ ἐλθὼν εἰς ἄμεσον πρὸς τοὺς δικαζομένους ἐπαφὴν δύναται νὰ ῥυθμίσῃ προσηκόντως τὴν πρὸς τούτους σχέσιν ἑαυτοῦ ὡς δικαστοῦ». Τέλος ὁ νομικός, ἀσχολούμενος περὶ τὸ δίκαιον οὐχὶ μόνον ἐν παθολογικῇ καταστάσει, ὡς ἐμφανίζεται τοῦτο ἐν τῇ δίκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ὑγιεῖ, κατανοεῖ πληρέστερον αὐτό, σχηματίζει δὲ ὀξυτέραν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι πολλάκις εἶνε προκριτέα ἢ διὰ συμβιβασμοῦ λύσις τῆς διαφορᾶς μᾶλλον, ἢ ἡ διὰ τῆς ῥομφαίας τῆς ἀποφάσεως.

Παρ' ἡμῖν τὸ ζήτημα τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως τῶν δικαστῶν ἀνεκινήθη, καθ' ὅσον γινώσκω, ὑπὸ τοῦ Α. Μυλωνᾶ (ἐν τῇ «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» τῆς 3 καὶ 4 Αὐγούστου 1912) καί, μεθ' ὑπερβάλλοντός πως χρωματισμοῦ, ὑπὸ τοῦ Α. Νάκου ἐν τῇ ὑπὸ τούτου, ὡς προέδρου τῆς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ἐπιτροπείας τῆς Βουλῆς, συνταχθείσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1914 ἐκθέσει. Ἀξιοσημείωτος δέ, διὰ τὴν ὀξύτητα ἐν πολλοῖς τῆς παρατηρήσεως, εἶνε σειρὰ ἄρθρων, δημοσιευθέντων ὑπὸ «Δικαστικοῦ» διὰ τῆς «Ἀκροπόλεως» κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1915.

⁴⁰⁾ Πρβλ. ἰδίᾳ Γερμ. ἀστ. Κώδ. §§ 138, 157, 242· ὅρα ὡσαύτως §§ 151, 162, 320, 815, 27, 626, 671, 696, 723² κλπ. Dernburg Das bürgerliche Recht A' § 19 I, Danz Einführung in die Rechtssprechung (1912).

⁴¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἠθικ. Νικομάχ. Βιβλ. Ε' κεφ. ι'.

⁴²⁾ Πρβλ. ἰδίᾳ Ehrlich Freie Rechtsfindung und freie Rechtswissenschaft (1903), G. Flavius (Kantorowicz) Der Kampf um die Rechtswissenschaft (1906). Ἰσχυρὰν κίνησιν προῦκάλεσαν ἰδίᾳ αἱ «ὑπὸ ζωηροῦ αἰσθήματος διὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐλαυνόμεναι, ἀλλ' ἀδίκως κρίνουσαι τὸ ἀληθὲς ῥωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ἐν τῇ πολεμικῇ ὑπερβαίνουσαι τὸ προσηκόν μέτρον» (Hellwig) πραγματεῖαι τοῦ E. Fuchs Recht und Wahrheit (1908) καὶ Gefahren der konstruktiven Jurisprudenz (1909). Ὅρα ὡσαύτως Sa- leilles Introduction à l'étude du Code Civil Allemand, Geny Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif (1899) καὶ νῦν: Science et Technique en droit privé positif I (1914), ἐνθα καὶ ἡ νεωτέρα βιβλιογραφία (ἰδίᾳ ἐν σελ. 31—40). Τὰς ἰδέας ταύτας κατέστησε γνωρίμους καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Η. Ἀναστασιάδης (Συγκριτικαὶ Μελέται καὶ Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου: Δ. ἡ θετικὴ ἐρμηνεία, σελ. 191 κέξ.). Εἰκόνα τῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος συγχρόνου κινήσεως παρέσχε τελευταῖον καὶ ὁ Κ. Τριανταφυλλόπουλος ἐν διαλέξει αὐτοῦ περὶ τῆς ἐλευθέρως ἐρμηνείας τοῦ δικαίου, γενομένη ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν καὶ δημοσιευθεῖσα διὰ τῆς «Πολιτικῆς Ἐπιθεωρήσεως» τόμ. Α' (1916) σελ. 235 κέξ., 280 κέξ., 310 κέξ., 386 κέξ.

⁴³⁾ Klein Zeit- und Geistesströmungen im Prozesse σελ. 23.

⁴⁴⁾ Hellwig System des d. Zivilprozessrechts I σελ. 9. Προβλ. καὶ Dernburg Das bürgerliche Recht Τόμ. Α' § 19 I.

⁴⁵⁾ Προβλ. Aasgaard Über den norwegischen Zivilprozessentwurf ἐν Zeitschrift für deutschen Zivilprozess τόμ. 44 (1913) σελ. 178 κέξ.

⁴⁶⁾ Προβλ. λ. χ. Kleinfeller Beiträge zur Reform des Zivilprozesses (in der Festschriftgabe der Kieler Juristenfakultät für Dr Hänel σελ. 395 κέξ., 403 κέξ., 446 κέξ.), Schwartz Die Novelle vom 17/20 Mai 1898 und die künftige Zivilprozessreform σελ. 42, 56 κέξ., 75, 96, 119, 124 κέξ., 157 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ Erneuerung deutscher Rechtspflege σελ. 136, 221 κέξ., Guttman Der oesterreichische Prozess und die deutsche Reform ἐν Rhein. Zeitschrift für Zivil- und Prozessrecht I σελ. 239 κέξ., 270 κέξ., Mendelssohn-Bartholdy Einheit der Rechtssprechung, Hellwig System des d. Zivilprozessrechts § 15 (Das oesterreichische Zivilprozessrecht, Vergleichung mit dem deutschen Prozessrecht).

⁴⁷⁾ G. Chiovenda Lo stato attuale del processo civile in Italia e il progetto Orlando di riforme processuali, ἐν Nuovi saggi di diritto processuale civile (1912) σελ. 111 κέξ.

⁴⁸⁾ A. Tissier Le centenaire du code de procédure et les projets de réforme. Extrait de la Revue trimestrielle de droit civil, 1906 N° 3, ἰδίᾳ σελ. 36 κέξ.

⁴⁹⁾ Tissier op. cit. σελ. 44.

⁵⁰⁾ Προβλ. λ. χ. ἐν Γερμανίᾳ: Hellwig System des deutschen Zivilprozessrechts (1912) § 139 I. (σελ. 398), Kleinfeller Lehrbuch des d. Zivilprozessrechts § 6, Laband Das Staatsrecht des deutschen Reichs τόμ. I' (1913) σελ. 372 κέξ., Stein Über die Voraussetzungen des Rechtsschutzes § 1, ἰδίᾳ σελ. 3 κέξ. ἐν Αὐστρίᾳ: Klein Pro futuro σελ. 80 κέξ., Skedl Das oesterreichische Zivilprozessrecht, σελ. 12, Pollak System des oesterr. Zivilprozessrechts § 1. ἐν Ἑλλάδι: Chiovenda Le riforme processuali e le correnti del pensiero moderno, ἐν Nuovi saggi di diritto processuale civile σελ. 95 κέξ. ἰδίᾳ σελ. 100 καὶ 109.

⁵¹⁾ Fr. Klein Zeit- und Geistesströmungen im Prozesse, σελ. 39.

Περὶ τῆς σημασίας τῆς Αὐστριακῆς δικονομίας ἀπὸ κοινωνικῆς πολιτικῆς ἀπόψεως προβλ. ἰδίᾳ Skedl Die soziale Bedeutung der neuen Zivilprozessgesetzen, Grünberg Der sozialpolitische Gehalt der oesterreichischen Zivilprozessgesetzgebung.

⁵²⁾ Κατὰ τὰς νεωτέρας ταύτας ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ἐξεδόθη καὶ παρ' ἡμῶν ἐν ἔτει 1911 ὁ Νόμος Γ' 204 «περὶ ἐκδικάσεως τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν διαφορῶν περὶ πληρωμῆς μισθοῦ καὶ ἡμερομισθίων». Ἐν Κρήτῃ δέ, ἥδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900, ἰσχύει ὁ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐρειδόμενος Νόμος «περὶ ἐκδικάσεως τῶν μικροδιαφορῶν κτλ.» Ἐνταῦθα ἴσως

δύναται νὰ καταταχθῇ ὑπὸ τινὰ ἔποψιν καὶ ὁ Νόμος ΓΨΛΖ' (ἔτ. 1911) «περὶ προσωρινῶν μέτρων ἐν ταῖς περὶ διακατοχῆς διαφοραῖς», ἂν καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς ὑπῆρξεν ἡ ταχίστη προσωρινὴ ῥύθμισις τῆς ἀμφισβητουμένης νομῆς. Τῶν νόμων τούτων εἰσηγῆται ὑπῆρξαν τοῦ μὲν περὶ ἐκδικάσεως τῶν μικροδιαφορῶν κτλ. ὁ Ε. Βενιζέλος, τῶν δύο δὲ ἑτέρων ὁ Ν. Δημητρακόπουλος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000005325

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ